

49.

12

MED GUDS HJELP!

HISTORISK och OECONOMISK
BESKRIFNING

ÖFWER

CALAJOKI

SOCKN

UTI

ÖSTERBOTN,

MED

WEDERBÖRANDES TILSTÄDIELSE

UNDER

OECONOMIÆ PROFESSORENS och KONGL. SV.
WETTENSK. ACADEMIENS LEDAMOTS

HERR PEHR KALMS

INSEENDE,

TIL OFFENTELIGIT OMPRÖFWANDE Och AL-
MÄN GRANSKNING UTI ÅBO ACADEMIENS ÖF-
RE LÄRO SAL DEN 9. MARTII 1754. SOM
ET ACADEMISKT FÖRSÖK UTGIFWEN

AF

CHRISTIERN SALMENIUS, *J. S.*

ÖSTERBOTNINGE,

Åbo, Tryckt hos Directeuren och Kongl. Boktr. i Stor-För-
stendömet Finland, JACOB MERCKELL.

5.

KONGL. MAJ:TS

TRO MAN OCH BISKOP ÖFWER ÅBO STIFT,
DENNA KONGL. ACADEMIENS HÖGTANSENLIGA PROCANCEL-
LAIRE, SAMT LEDAMOT AF KONGL. SVENSKA WETENSK.
ACADEMIEN,

DEN HÖGWÖRDIGSTE HERREN,

HERR DOCT. JOHAN BROWALLIUS,

MIN HÖGGUNSTIGSTE BEFORDRARE.

Tillåt, Wittre och Dyre Man, Som genom Edart nit och omsorg för Guds församlings och Fädernes landets bästa, samt genom snille och wett ristat Edart namn uti odödlighetens minnes böcker, Som genom Eder diupa insickt och lagda wärde på witterlekar gjort Eder widtfrägdad, at jag dristar läna skiem och prydnad för et wärnlöst arbete af Högwördigste Herr Biskopens högtberömda namn. Men den synnerliga ynneft, hwarmed J städse omfamnat alla wetenskapernes idkare, har hos hwar uptänt en outfleckelig wördnads eld, gjort den liflig, och opmanat dem til widare yrcke. Talegäfwan mister all sin kraft och måste stanna i häpenhet och tyftnad, då jag besinnar de stora och förtreffeliga

treffeligä egenskaper, som bepryda Edert digra Embete; myckenheten af Edra wiktiga giöremål förbiuder wäl at med dessa ohöfsade blad in för Högwördigste Herr Biskopens skarpsyntte ögon framkomma; men i betrachten, at J icke söken säfengt ordaprång, utan wisen Edar hälst monn om wetenskapernas befrämjande, ehuru de ofta af begynnare ei efter önskan, utan endast efter förmågan nog swagt affkil- dras, wägar jag at bepryda et ringa arbete med Edert lystre Namn; här nederlägges altfä de första pänseldrag af de i min fosterbygds skiöte rundeligen nedlagde märckwär- digheter; ante dem med wanlig mildhet, sä har min träng- tan och ästundan hunnit sit mål, jag wunnit nöija mit lyst- mäte, arbetet bekommit glants, och min lycka ärnädt sin högd. Matta, äro wäl desse målningar; men förhöijas mycket af den höga gunst och wälbehag, som Högwördigste Herr Biskopen wärdes hyfa för dem och deras tecknare. Min stapplande tunga och wacklande fiäder äro för swaga uttolcka- re af den mig och min k. Faders hus ertedde ynnest; emedlertid skal hos mig aldrig saknas den diupaste wördnad för Hög- wördigste Herr Biskopen och Dess högtförnäma hus. Himme- len lägge sin kraft och nåd til alla Edra wiktiga giöremål och förhafwande, låte den dagen wara siärran, då Guds Försam- ling, Fäderneslandet, wetenskaperne och deras idkare skola nödgas sakna et sä stort lius, stöd, befordrare och hielp; sä upfylles mit sägnelamma hopp och trojna önskan, som steds är,

HÖGWÖRDIGSTE HERR BISKOPENS

Allerödmiukaste tienare

CHRISTIERN SALMENIUS.

5.

Den Wålärewördige och Höglårde Herren,
Herr Magister

JOHAN SALMENIUS,

Berömlig Kyrkioherde vid Församlingarna
i Calajoki,

Min Högtårade och Huldaste Fader.

Omsider uprinner den dag, på hwilcken jag almänt får beprisa Eder Faderliga omtäncka och kärlek, som gjort ett ständigt möte hos Ehr, min Fader, och skaffat mig en fäll lefnad och glädiefull wandel. Ända ifrån den späda lallande åldern har min kära Faders omsorg om mitt bästa varit stor och makalös; i mina läro-år ha'n J sielf varit min bästa Wägwisare och Ledesman. Har Himmelen stält Ehr, mine högt-älskans värda Föräldrar, til min tilflygt och försvar, så ha'n J ätwen på det högsta befordrat min tilwäxt och mitt wähl. Här tarfwas en mera öfwad hand, mera prälande färgor, och prunckande orda-lag, at yttra de många å daga lagde och stundeligen ökte wälgierningar, än min swaga pensel gitter å stadkomma. Så snart jag säncker mina matta tancke-fätt, at afbildra och utrönamängden af Edra wälgierningar, så warder jag af wördnad och förundran lika som omkullagen, ty jag har niutit oändeligen-mycket godt, sänkat skuld på skuld, och ifrån

ifrån födelse stunden burits på Edra kärleks armar. Dessa Edra godhets prof störta mig uti häpnads och wördnads fulla rörelser, hwilcka en bändig tunga ei förmår med lifliga ord uttrycka, ei uttolka, hwad en tyft och förborgad tancka hyser. Jag upoffrar emedlertid Eder detta mitt första tancke - försök, som angår fosterbygden, til en diup ärkänsla; uptagen detta snilles - foster med wanlig Faderlig gunst, så har jag ei wägat ett säfängt företagande. Almagten gjöre Eder lefnad fall och trefnaden ju längre, des mer, grönskande och långwarig, samt bekröne Eder ålderdom med all sielf begärlig och warachtig förnöijelse; med hwilken önskan jag uti all barnslig wördnad framleswer

Min Huldaste Faders

Edmink lydigste Son

CHRISTIERN SALMENIUS.

ABRAHAM FORTIUS.

Fagnads yttran wid närvarande

Lärda Arbete.

Sonaturligt fel är egen hembygd hata,
Sit fosterland til tack gie mönstring, lyte, fram,
Ha smak i utländskt alt, hroad hemma finnes rata.
Men Calajoki, du min foster-mor, dras fram:
Ett dina Söners par, dem du up-ammnat hafwer,
Ur glömskan fram i dag din frågd och skatter grafwer.

* * * * *

At du eij lättlös är af stora Gudens gåfwor,
Men i din gömmo fins hroad fåfängt fierran förs;
Det wiisar här din Son, som skrifwer om din' gåfwor,
Om din belågenhet, hwaraf dit rychte förs;
Ja, han dig nu här så affskildrar och framställer,
Att pris wärdt witnes ord en hwarje om dig fäller.

* * * * *

Min Bror, den tacksamhet din fosterort du gifwer,
Och med ett moget wett förklarar för en dag,
Ett stort bewijs det är och alla tijder blifwer,
Att älska fosterland du hållit för din lag.
Wärt Calajoki i wälsignad tilwärt blifwe,
I alla tiders book så wackra Söner skrifwe!

Af en Bror och
tjenare

ABRAHAM FORTELIUS.

Sacell, i Calajoki och Sievi.

Sagnads Betygelse till Hert AUCTOREN,

då des wackra Arbete eller Beskrifning

Öfwer

Calajoki Sochn i Österbotn

i liuset framgafs.

Sad nöjse, nytta, bättnad är, at rätt en ort beskrifwa:
Des löjne, läge, staka ut, och alt hwad där sig teer
Utmåla: många redan wißt, som så'na saker drifwa;
Ja, ingen wälbetäncker fins, som ei det lättlig seer,
Och finner, at den häri will sin penna, snille öfwa,
Drifs af en ren och redlig nijt för Fosterlandets höfwa.

* * * * *

Så stor doch denna nyttan är, som sådant med sig förer,
Alt Sochnar, Städer skildres af med noggranhet och wett:
Så stort, ja större bryderi och möda sinnet rörer,
För'n samladt blir, i ordning satt, och all ting wäl utredt:
Så stor och mycken heder, tack, må Auctorn och förwäntta,
Som han at födslobygden sin förwårswar lius och rännta.

* * * * *

Haf därför' tack, haf mångfalt tack, Min Wån för trägen möda,
At fosterbygd med stort och smått affildra wäl och nått:
Des tacksamhet och kärlek skall til baka öfwerflöda,
Och gifwa en så Wärdig Son fullkomlig barnarätt:
Se'n Pallas förjt med lagerkrantz har sådt E'r hieså fröna,
Så önskar jag at mödan E'r må Calajoki löna!

wälment yttrad af des wån
och lands Man

ISRAËL ALTAN

Tämän Piisman Piirtäjälle, Valitulle Weljelleni.

Sosea syrin silmäjämmä,
 Sosea eakomma taasisin
 Suoamma wietetyitä,
 Etetyitä aieojamma;
 Woi, mikä pimiä peitto,
 Warjon niille waatinunna!
 Mitä silmiä sokeus
 Istununna ihmisiällä!
 Ise-ilmoinen Jumala
 Taiten tehnyt tanderemna,
 Taiten wetemmä walanut:
 Lahjoittanut lapsillehen,
 Pohjan pitkässä perässä,
 Ehlä kylmän tähden alla,
 Paicat riistasta rapiat,
 Wallat luonnon werrattomat.
 Mutta ise erhetymmä,
 Ise erymmä catalat:
 Ise juoremma, hoperot,
 Sokkoisilla, lasten lailla.
 Otamma palan pahemman,
 Suiki kistellen, camalat,
 Tuolda caueaa kylästä,
 Suurten matcain tacaa.
 Eodon eakomma pligen,
 Pohjimmari tarwajämmä.
 Suiki turhari sawonma,
 Näitä maita tutkistella,
 Näistä puhua mitänä.

Mutta kistos caiekuohon,
 Näille päiwille, parahiin!
 Toin' on meille toimittanut,
 Aiea andanut awara,

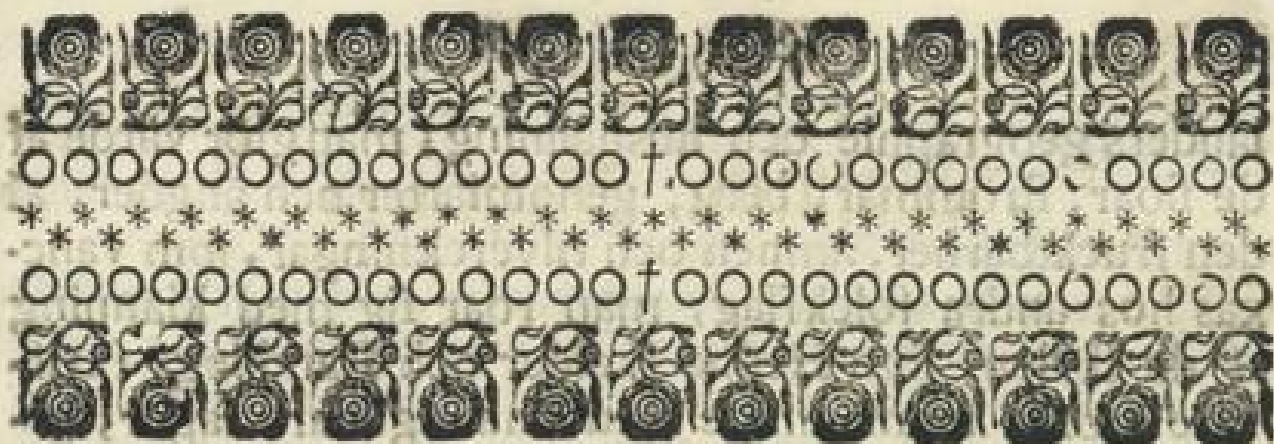
Silmät kirkahat, awatut,
 Edpitungewat näkimet.
 Nyt on paljon ilmandunut,
 Waska ilmeni enämmin,
 Etta eryt aiea lailla,
 Warjun hongihin horisit,
 Neko warimma wanahat,
 Waicka muisa werrattomat;
 Ett' on maata Pohjanmaalla,
 Joo' on maari mainittawa.
 Ett' on maata, ett' on wettä,
 Joita tyhmä tarwajapi
 Huu halwayi sanoo.
 Maata, wettä, joiden tähden
 Wapiisit uleo-wallat,
 Uleo-riikit callistuisit,
 Jos olis enin olo pitäisi,
 Wissantta wiljellejä,
 Kyllä wiljellä wakiä.

* * * * *

Welientani walittu,
 Tämän Piisman Piirtelijä.
 Duni oleohon omasi,
 Työsi sunattu todella,
 Eoseas tutkit taitawasti,
 Tutkit tarcalla nendillä,
 Luonnon laatua lawian,
 Duna ihmisten teoja,
 Lawialla laitumella,
 Joo' on minun synnyttänyt,
 Sinun wartesi wetänyt.
 Duni oleohon omasi,
 Työsi sunattu todella!

O. WESTZYNTHIUS.
 Pohjalainen.

ISRAEL AL TAN

I. J. W. N.

FÖRETAL.

O m then synnerliga nytta och nöje, som beskrifningar öfwer någon del af vårt Fädernesland med sig hafwa, är redan af så många vittre män ordad, at det wore för mig fåfengt, at söka lägga något därtill. Höga öfwerheten har sielf åstundat sådana beskrifningar af den Studerande ungdomen, och yttrat sitt nådiga behag deröfwer. De lystraste män i riket hafwa yrckat härpå. At ei wara widlöfelig, kan denna gången wara nog, at anföra de förtreffeliga tanckar, som den om fäderneslandets välgång nitiske Herr öfwer Directeuren JACOB FAGGOT lätit inflyta uti Kongl. Wetensk. Acad. Handl. för år 1741. p. 1. och följande, der Hans ord så lyda: At vara kännare af sit eget fädernesland, at veta dess skick, art och lynde, och at tilbörligen nyttia dess alster, gåfvor och förmåner, det är så oumgängeligit, som det är godt och gagneligit. Man skaffar sig kundskap om främmande länders

länders geographie och hushållning; man gör värde af de flödar, strömmar, berg, genomfarter och ängder, af den fruchtbarhet, ämnen och tilverckningar, som vandas hos andra folckflag; man roar sig med kiänning af de ställen, som Hedna skalder och Handlings-skrifvare giordt namkunnige med fina atgudar, sagor, bedrifter, tempel och händelser i fierran land; sådant lemnas väl opåtalt, uti sitt rätta bruk, gagn och värde. Men här frågas: om det vore billigt, at sättja en slik kundskap fram för vårt eget fäderneslands kiänning, eller om det kunde för Gudi och mannom försvaras, at kärnan af Rikens ungdom, som framdeles skall lägga handen vid Rikens styrelse och hushållning, icke skulle i tid ledas til kundskap och betraktelse af vårt fäderneslands rätta kiänning, hvarupå den allmenna välfärden så vida beror, som then gifver utvägar, medel och sätt til en välskickad economie och hushåldning, samt visar, huru och när, eller i hvad måtto, den ena Landsorten efter den andra, den ena Staden först, och den andra sedan, bör sättas i stånd, at rätt nyttja de fördelar, som ortens naturliga ämnen, skick, fruchtbarhet, nödort, belägenhet, och granskap vilja åska.

Jag håller så före, at man gjorde väl, när man skaffar sig en pålitelig vettkap, om våra härliga flödar - - - huru de, jämte flere inflödar, til landets och städernes uppehälle, rörelse och gagn, nu för tiden nyttjas, eller hädanefter kunna bättre användas: Jag tror det vore gagneligt, at rätteligen kiänna våra strömmar - - - om de antingen kunna faras med båt, eller

ter om de til båts fart kunna och böra göras g-
 gnelige. &c. &c.

Sedan Herr Öfwer Directeuren i det följande framstält åtskillige frågor både uti oeconomic, alla delar af natural historien; natutkunnigheten; antiquiteter; m. m. til deras tjänst, som med witra och estertäncksamma sinnen antingen resa omkring fäderneslandet, eller ärna utgifwa någon beskrifning öfwer någon särskilt ort, sockn, härad, eller höfdingedöme, som de äro boende uti; framfätter Han p. 26. och följande: åtskilliga frågor, af hwilka wi endast wele anföra följande, fråg. 6. man frågar, om det vore nyttigt, at använda underhåld och stipendier til witra Personers re-
 for, inom fäderneslandet, där at förska ut tilståndet, och beskrifva det samma, efter föregående eller någon bättre anledning. fr. 7. Skulle det väl gagna i någor måtto, om de Studerande blefvo upmuntrade til täl-
 ling om företräde i denna vitterlek, och at allmänne-
 ligen härutinnan visa sin kunnist, genom snille prof och disputationer, fr. 8. måtte det vore gagneligt, at de Studerande ei pryddes med lager; innan de blifvit god-
 kiände i de grundstycken, som höra til denna gagne-
 liga vitterlek, innan de lagt å daga en tilreckelig kund-
 skap, om vår lands hushållningsvärck, och innan de skrifteligen aflämnat omständelig beskrifning, åtminstone öfver sin födelse ort? Undra då ei M. L., om jag i betrachten af föregående, samt af kärlek til min hemort, när jag, til följe af de Academiska lagar, skall utgifwa mitt första snille prof, så gärna utwalt, att framte en enfaldig beskrifning öfwer Casajoki Sockn, som något annat ämne. Jag til-
 står gärna, at häri selas mycket, och at min kärta tid ei tillåtit mig så granska allt som sig bort; dock gör jag
 mig

B 2

50

länders geographie och hushållning; man gör värde af
 de fiöar, strömmar, berg, genomfarter och ängder, af
 den fruchtbarhet, ämnen och tilverckningar, som vanc-
 kas hos andra folckslag; man roar sig med kiänning
 af de ställen, som Hedna skalder och Handlings-skrit-
 vare giordt namkunnige med fina atgudar, sagor, be-
 dritter, tempel och händelser i fierran land; sadant
 lemnas väl opätalt, uti sitt rätta bruk, gagn och vär-
 de. Men här frågas: om det vore billigt, at sättja en
 slik kundskap fram för vårt eget fäderneslands kiän-
 ning, eller om det kunde för Gudi och mannom för-
 svaras, at kärnan af Rikens ungdom, som framdeles
 skall lägga handen vid Rikens styrelse och hushåll-
 ning, icke skulle i tid ledas til kundskap och be-
 traktelse af vårt fäderneslands rätta kiänning, hvarup-
 på den allmenna välfärden så vida beror, som then
 gifver utvägar, medel och sätt til en välkickad œ-
 conomie och hushåldning, samt visar, huru och när,
 eller i hvad mätto, den ena Landsorten efter den
 andra, den ena Staden först, och den andra sedan, bör
 sättas i stånd, at rätt nyttia de fördelar, som ortens
 naturliga ämnen, skick, fruchtbarhet, nödtorft, be-
 lägenhet, och granskning vilja afka.

Jag håller så före, at man gjorde väl, när man skaf-
 far sig en pålitelig vettkap, om våra härliga fiöar
 - - - huru de, jämte flere infiöar, til landets och stä-
 dernes uppehälle, rörelse och gagn, nu för tiden nyt-
 tias, eller hädanefter kunna bättre användas: Jag tror
 det vore gagneligt, at rätteligen kiänna våra ström-
 mar - - - om de antingen kunna faras med båt, el-
 ler

ter om de til båts fart kunna och böra göras gägnelige. &c. &c.

Sedan Herr Öfwer Directeuren i det följande framstält åtskillige frågor både uti oeconomic, alla delar af natural historien, naturkunnigheten, antiquiteter, m. m. til deras tjänst, som med witttra och estertäncksamma sinnen antingen resa omkring fäderneslandet, eller ärna utgifwa någon beskrifning öfwer någon särskilt ort, sockn, härad, eller höfdingedöme, som de äro boende uti; framfätter Han p. 26. och följande: åtskilliga frågor, af hwilka wi endast wele anföra följande, fråg. 6. man frågar, om det wore nyttigt, at använda underhåld och stipendier til witttra Personers resor, inom fäderneslandet, där at färska ut tilståndet, och beskrifwa det samma, efter föregående eller någon bättre anledning. fr. 7. Skulle det wäl gagna i något måtto, om de Studerande blefvo upmuntrade til tälning om företräde i denna witterlek, och at allmänningen härutinnan wisa sin kunnist, genom snille prof och disputationer, fr. 8. måtte det wore gagneligt, at de Studerande ei pryddes med lager; innan de blifwit godkände i de grundstycken, som höra til denna gagnelige witterlek, innan de lagt å daga en tilreckelig kundskap, om vår landshushållningsvärck, och innan de skrifteligen aflämnat omständelig beskrifning, åtminstone öfwer sin födelse ort? Undra då ei M. L., om jag i betrachten af föregående, samt af kärlek til min hemort, när jag, til följe af de Academiska lagar, skall utgifwa mitt första snille prof, så gärna utwalt, att framte en enfaldig beskrifning öfwer Calajoki Sockn, som något annat ämne. Jag tilstår gärna, at häri felas mycket, och at min kärta tid ei tillåtit mig så granfka alt som sig bort; dock gör jag mig

mig det säkra hopp, at den gunstige Läsaren med mildhet uttryder, hwad min späda hand och wacklande fäder i luftet wägat frambringa.

S. I.
CAlajoki Sockn är belägen uti Uhleåborgs lähos södra del, 8. $\frac{1}{2}$ mihl norr om Gam. Carleby, 6. $\frac{1}{2}$ mihl söder om Brahestad. Under denna Sockn, finnes en omkrets, af et wida belägit land, tör henda ifrån hedenhös inkrektor; hon är tämmeligen stor, så til lengden, som bredden: ifrån det öfwersta Capellet räknas 9. a 10. mihl til moderkyrckian; men rymden emellan öfwersta endan af Socknen wid räen, där den grentzar mot Tawastland, (hwareft gräntze skilnaden finnes i stenar inhuggen,) och hafsbandet, hålles före strecka sig til 11. a 12. mihl: bredden är allenast wid pass 3. och $\frac{1}{2}$ mihl. Socknen grentzar i Sydwest och Sunnan til Lochteå, i syd ost och öster til Witasari uti Tawastland; i nordost och nordan til Pyhäjoki; och i west samt nordwest til hafwet eller Botniska wiken. Twenne floder eller stora åar löpa igenom hela Socknen, merendels från S. O. til N. W., hwilka 3. ferded: ofwan för moderkyrckian stöta tillsammans, och ledan med förenat watten foljas åt ända til hafwet, hwiket tager emot wid pass 3. ferd. nedan för deras sammanfognings ställe. Den floden, som är belägen åt norra sidan, kallas Isojoki, (Storå), emedan den är mycket större, än den södra floden, hwilken heter Wäräjoki, (lillåen), eller närmare efter Finiskan, krockuga åen. På ömse sidor längs efter desse floder hafwa innewånarena i synnerhet utwalt sine hemwist. Wi wele för större redighet skull, följa Isojoki opføre, begifwa oss sedan, wid dess enda, twärt öfwer lands til Wäräjoki början, och fara med samma åå utföre til moderkyrckian igen, och under denna resa, upnemna de byar, som wid hwardera floden forekomma. Uti nedersta delen af Socknen wid moderkyrck-

derkyrckian och stora landswägen, samt i neigden där-
 intil, ligga twenne byar, Pohia och Etelä Calajoki; den för-
 ra på norra, och den senare på södra sidan om åen, wa-
 randes åtskilliga af desse byars inwånare, som bo tätt til haf-
 wet. Om man nu begier sig op för floden, från förenemn-
 de byar, så kommer man efter en ferdedels wägs resa til
 Pitkäisen kylä; en $\frac{1}{2}$ mihl från denne by förekommer Tyn-
 gän kylä; wid denna by rinna bägge floderne tilsamman,
 och löpa sedan med blandat watten ända til hafwet; emel-
 lan hafwet och flodernes sammanflytnings ställe sees wäl
 någre forssar, men ei särdeles brusande. Nu wele wi efter
 låfwen följa up för Isojoki; det är ock wid denna flod som
 långt flere innewånare satt sig ned, än som finnes wid den
 andra Wäräjoki. Wid de mästa byar äro somliga gårdar på
 den ena sidan af åen, somliga på den andra. Efter $\frac{1}{3}$ mil
 ligger Käännän kylä, en liten by; forssen wid den samma
 är för resande och genomfarande ganska farlig, brusar stän-
 digt med tämmeligen brinnande wägor, och dånar altjämt,
 Nagot til Nordost från Tyngän kylä, denne by och Alawiesca,
 ligga affides Metzä och Taluskylät; innewånarena i både
 dessa byar hafwa swårt efter fisk, emedan de ligga långt
 från åäen, och hafwa endast små bäckar och träsk; landet i
 allz opnemnde byar är något höglänt och jemnt, utom nå-
 gre bärg och store sandbackar, som finnas emellan, Metzä,
 Talus, och Tyngä med Kään än kylät; skogarne äro i he-
 la neigden genom yxa och eld utödde. Lengre upp $\frac{2}{3}$ mil,
 ligger Alawiesca. Landet består mäst af stenige ställen, sen-
 Kiwikangahat, med litet mat jord därpå. Forssarne äro helt
 grunde, och derjemte små; skogarne äro tämmeligen ut-
 huggne. Efter några ferdelar tager Yliwiesca Capellgiöld
 emot, men Kyrckorne emellan äro i $\frac{1}{2}$ tämmeligen dryge mil;
 byn är nästan den störste by i hela Socken. Hela detta Ca-
 pellgiöld ligger på en sumpig ort, och lika som i en dald
 emot

emot den öfriga Socken, hwarföre ock kiölden rostare här gör skada, än på andra ställen. Forssen wid denna byn är tämmeligen häftig, och för resande farlig; skogarne präla ännu i sin fägring, synnerligen the, som til Pidisjärfwi finnas belagne. 3. mil längre up, ligger Pidisjärfwi, så twifwels utan kallat af et stort träsk Pidisjärfwi, wid hwilket byn ligger, och midt igenom hwilket åån stryker. Denna byns underliggande land befinnes mycket jämnt och låglänt; alla platzerne bestå af en ganska frodig wäxt, och står på alla sidor en kostelig skog. Til Hapajärfwi räknas 3. mil härifrån; gårdarna äro något skilde ifrån hwarandra; emedan de ligga rundt omkring detta stora träsket; stränderne äro något höge; landet något backogt och somligstäds sumpig; flygflanden på åkrarne gör på några ställen stor olägenhet. På wänstra sidan ifrån denne åt Pyhäjoki sidan, är en liten by, Kusankylä, 1 och $\frac{1}{4}$ mil ifrån denna belagen, som hör under Hapajärfwi, men nämnes i jordeböckerne färskilt; innewånarena bo här omkring träsket i hwilket de idka fiskeri. Tallskog är i begge desse byar något, men mestendels kiärr och morass. I Hapajärfwi äro åtskillige brantta forssar, i synnerhet är den störste ifrån byen åt Reijärfwi kantten, Niska forssen kallad, ganska stor, och för sine brantte fall, myckna förhäfwande, samt fäseliga dånande märckwärdig; utföre denna har ingen drifvat sig, utom 2. Ryffar, som wågat detta försök, men med sitt bedröfweliga öde. Floden kommer ifrån Reijärfwi, och förbyts emellan denne by och forssen Niska äfwen i många brusande forssar. Floden Isojoki hänleder sit första ursprung och watten af Norjärfwi, ett träsk belägit ei långt ifrån Floden Wäräjokis början, flyter så ifrån S. W. til N. O. twärs öfwer landet, igenom Wuochti, Reisi och Calajanjärfwi stora träsk, åtskilliga bäckar och sund, tils hon wid Hapajärfwi medelst ansenligit afböijande först börjar neråt nyttia dess ordentliga

liga gäng från S. O. til N. W. Nu will man gå härifrån öfwer til den andra floden, Wäräjoki kallad, hwars början är ifrån en måla belägen i skogs ödemarcken; härifrån löper floden igenom et ganska stort träsk pitkäjärwi kallat, förbi byen Reisjärwi, som är tämmeligen stor; härifrån räknas til Hapajärwi 2. stycke mil. Ifrån denna öfre delen af Socknen gå 2:ne lands vägar, den ena til Sawolax, den andra til Tavastland. I Reisjärwi by äro både tärta och sancka platzer til myckenhet; ganska många och stora träsk gifwas på denna träden, och utgör watten nästan samma widd som landet härstädes. Skogarne äro mycket gode, bestå näst af store och rake furur, och någon björck med ahlskog. Ewijärwi tager emot längre ned efter 3. $\frac{1}{2}$ mil; hemmanen ligga något aflägsne ifrån hwarandre för 2:ne stora träsk skull Cortet järwi och Ewijärwi, igenom hwilka floden löper; de mäste forssarne äro emellan träskken. Skogarne bestå ät Reisjärwi af Storwärecks skog, och är kostelig på de fläste ställen, men har nu börjat af tiäro brennare, (ei allenast byens egne, utan af folck ända til 6. a 7. mil nerifrån) at utödas. 1. mil längre ner ligger Siewi, en något stor by, men har liten skog; floden passerar på vägen igenom Jyringi träsk, och möter nedan för Kyrckian Siewi träsk, som på ena och nordliga sidan, lika som genom en å tildelar floden dess watten. Ifrån Siewi til Rautionkylä räknas 2. mil; på båda sidor af floden äro Hemmanen planterade; wid denna by delar floden sig i 2:ne grenar, den ena grenen på höger löper ned til Hojoki, uti hwilcken den faller wid Tyngäby, den andra til wänster flyter igenom Kärkiskylä och Rahiankylä til hafwet; denna wänstra äen är ei större, än at en med en twäbölings båt knapt kan färdas ut för den, och på somliga ställen slipper man ock intet fram; en annan liten by ligger wid denna grenen, som är Rahian kylä. Alla när til moderkyrckian belägne byars skogar äro til

stö-

första delen nedhugne, och igenom skogseld förödde; de skogar, hwilka elden ei hunnit igenomgå, bestå mästandels af stubbar, och nedhugne trån. Den som besinner, at denna Sockn är genom skuren af 2:ne stora åar, uti hwilka många smärre falla; upfyld med en myckenhet fiskrika siöar och träsk; gräntzande med en del til hafwet m. m. lärer lätteligen medgifwa, at dess situation är en af de behageligaste; jorden är på de bästa ställen mycket fruchtbärande, i synnerhet då den rätt skiötes; här finnes en myckenhet kärr, moras och stora måssor, hwilka, der de en gång blifwa utdikade och uptorckade, kunna förwandlas i de härligaste länder, och tilskynda både Cronan och innewånarena margfallig bättnad och gagn. Det är wißt, at här finnas äfwen stora magra sandhedar och liungmoar; men de hafwa ock sin stora nytta; de härligaste furor hafwa ofta tagit sit förnämsta tilhåld på dem.

Socknen innefattar oförmedlade 163. $\frac{1}{2}\frac{3}{4}$ mantal, hwar af 31. $\frac{4}{8}$ af gammalt til och med åhr 1714. förmedlade äro. Ty sedan har ingen förmedling skiedt i Socknen, utom det, hwad Kongliga Rote och Indelnings Commission affkattat öfwer Officerare bostellen til $\frac{7}{8}$ mantal Äro altså behålne mantahl 131. $\frac{5}{8}$, af hwilka afdragas gamla ouptagna ödeshemman 3. $\frac{1}{8}$, Officerare boställen 1. $\frac{7}{8}$, Capellans bord 2. $\frac{1}{2}$ mantahl; gör altså denne afdragning tillsammans 7. $\frac{1}{8}$ mant. blifwer enteligen behållningen sedan sidstnemnde afdrages ifrån 131. $\frac{5}{8}$, 124. $\frac{1}{4}$ mantahl. Af sidstnemnde mantahl äro Lands och militie staterne på lön indelte, et mantahl under Tittul af Reserve hemman af Kronan bårtgifwit; hwilka omnemnde indelningar utgiöra 26. $\frac{1}{4}$ mantahl. Sedan nu alla orrörde afkärtningar af hufwud mantahlen äro giorde och afdragne, återstå 97. såsom Kronan behålne mantahl, hwilka ärligen räntta til Kronan, enligt jordeboken

Boken och ortens underwisning i ordinarie och extraordinarie ränttor, a 25. dal. 9. öre mantahlet 2458. dal. 20. öre Silfwermynt. Härtill komma af indelningarne, som K. M. och K. åhrligen berecknas, Boskap, skiutsfärds och dagswärecks pengat, och af Capellans borden 176. dal. S:mynt; hwilka summor sammanlagne, utgiöra et antahl af 2634. dal. 20. öre samma mynt; än berecknas winsten på fång hö af 97. $\frac{1}{4}$ mantahl 30. dal. 12. och $\frac{1}{2}$ öre, likmätigt samma åhrs mantahls längd utbetalas ifrån Socknen af 358. rökar Lagmans och Häradshöfdinge ränttan, bestigande til 191. dal. 12. öre, äfwenledes likmätigt samma 1752 åhrs mantahls längd af 66. Stånds Personer med deras legofolck äro mantahls pengarne 49. dal. 16. öre, för 1233. Personer: af almoge 462. dal. och 12. öre; Huru högt släts huelpen, Riksfens Stenders almenna bewilning stiger, har man ei ärhällit underrette; men Kongliga begräfnings och Krönings hielpen berecknades til 1160. dal. 16. öre; bränwins accisen befinnes wara 691. dal. 16. öre, Consumtions afgiften för The, snus, puder och Toback, är 126. dal. stor; Båtsmans och monterings pengarne af 81. Rotar belöpa sig til 351. och Kneckte lönen, som af 81. rotar årligen betalas, til 810. daler, alt Silfwermynt. Alla dessa utgifter befinnas optagne enligt 1752. års Krono räkenkaper (*) Likmätigt nästnämde åhrs tionde längd, öfwer Kronones två tredie delar, har i socknen 51. tunnor 20. Cappor Råg, 60. tunnor 26. Cappor Korn, tilfammans 112. tunnor, 14. Cappor Crono tionde spanmähl utleswererats. Socknen består til följe af 1752. åhrs mantahls längd af 358. rökar, med tårppare, Nybyggare, och Sockne handwäreckare inberäknade, hwaraf 338. räknas och hållas såsom behällne rökar.

B

§. 2.

(*) Om otvanstående utskylder har min gode Sockneiman Herr Häzads skrifwaren Biörck lemnat mig underrettelic.

§. 2.

Socknen berättas hafwa fått sit namn af det i Reijfjärfs-
wi belägna träsket, hwilket de gamle ifrån deras för-
sta hitkomst kallat Calajanjärfswi, som på Swenska betyder
så mycket som fiskträsk; träsket är grundt, har dock på de
djupaste ställen 2. famnars watten. Midt på träsket är en
mycket stor sten, Calajankiwi kallad, denne skall af de
gamle flitigt blifwit besökt, anten då, at de i sine samman-
komster wid denne sten hållit någre rådslag, eller idkat
widare fiske, kan ei förwiffo sägas. Huru ei allenast egne
innewånare, utan äfwen främmande i stor myckenhet fi-
skat lyckeligen i forna tider här i Socknen, weta än alla
at tala om; hwarföre i ansende til detta lyckeliga fiskafän-
ge träsket menes fått namn af Calajanjärfswi; och så wida
äen löper igenom träsket, och fortsar sedan igenom hela
Socknen ända til hafwet, samt något lyckeligt fiske idkats
på flere ställen uti åarne, hwilka träsket utgör, säges
Sockn fått det namnet, Calajoki, som är på Swenska Fiska.

§. 3.

NU will man orda något om Kyrckiorne och Ecclesia-
stika målen; i Socknen äro 7. Kyrckior, alle på wäckra
ställen belägne, och af trä upbygde; desutom finnes här
en fiskiare Kyrckia, som wäl ligger i Calajoki skiärgård,
men hörer dock många Socknar samfelt til. Bland Calajo-
ki Kyrckior är altså 1:o Moderkyrckian; hon war i for-
na tider belägen på norra sidan af elfwen på en hög backe;
men emedan backen nedantil af det förbi strömmande watten
småningom bortfars, och man lefde i fruchten, at den tor-
de tumla öfwerända, woro innewånarena nödgade, at flyt-
ta den på södra sidan om elfwen, hwarest hon upbygdes
på et litet ifrån stranden sandigt och uphögt ställe; hon
är beprydd med et torn, Klockstapel, och wackert
målade

målåd inuti. 2:o Alawiesca Kyrckia ligger straxt wid stora
 åån på notta sidan, är intet länge sedan opbygder, och än
 nyiligare målåder; wid denna hafwer Adjuncten sic säte, som af
 hela Söcknen (utom Yliwiesca Capellgiel) lönas; hela denna
 Alawiesca by, utom 7 gålar, tillika med Talusby hör eljes un-
 der Hapajerfwi Capellan. 3. *Yliwiesca* Kyrckia, belägen
 på södra sidan af Isojoki elf, är den andra Kyrckia, som
 har torn, opbygdes uppå Biskop Rothovii tilstädielse wid
 det han hölt visitation i Österbott; dess bifall lyder sålunda:
 A:o 1643. den 5. Januarii, när visitationen angick, blef
 beviljat, at et Capell skall byggas i Calajoki 6. mi-
 lor ifrån moderkyrckian, på den lägligaste plats, och
 som R. D:nus Præpositus kan där utleta vara be-
 quämligast och lägligast til, at folcket ifrån åtskilliga
 orter samman komma at höra Guds ord, det de al-
 la, som vederbör, hafva sig at esterrätta, af Carleby 1643.

ISAC ROTHUVIUS.

Episc. Aboënsis.

Med Präst blefwo Capellboarne, igenom Hans Kongl.
 Majestets nådigste resolution, åhr 1685. hugnade och för-
 sedde. 4:o *Pidujärwi* Capell, hålles före vara opbygdt 1682.;
 här är ingen Präst, utan underhålla så wähl desse, som ock
 innebyggarena i Kusaby Prästen i Hapajerfwi, bidragandes
 äfwen til Kyrckians och Prästegårdens förbättrande. 5:o
 Öfwersta Capellet *Hapajärwi*, berättas vara oprättadt 1653.,
 och först 1693. bekommit sin Präst: Denna Kyrckia borde
 för wichtige orsakers skull flyttas 1. mil ner bättre, ty
 1:o wore här långt bequämligare och bättre ställe för Kyr-
 kian, 2:o kunde alla 3. bylagen, som nu måste emot för-
 mågan taga del i 2:ne Kyrckiors wid macht hållande, och
 därtil med största olägenhet bidraga til Moderkyrckians re-
 parerande, nyttia en, och stode Kyrckian då til allas för-
 del midt emellan alla 3. byarne; en stätelig bonde gård af

B2

käfte-

5.

kåstelige ägor, wore då straxt wid Kyrckian, den kunde tagas til Prästegård, och bonden gifwas det förra Prästebohlet; både wore detta för Prästen, och samfalte åhörarna tienligt. 6:o Andra äens *Reisjärwi* Kyrckia är den äldste, och weta socknefolcket ei wist åhratahlet, när denne blifwit upfatt; innewånarna äro ei så många, at the förnå uppehålla sin egen Präst, hwarföre byn lyder under Siewi Sacellanie, uti hwilken bys kyrckia Siewi Capellanen, hwar 3:die Söndag är förplichtad hålla Gudstienst. 7:o Siewi Capell skall i förstone 1654. wara oprättat, men emedan folcket i senare tider så ansenligen öktes och myckenheten tilwänte, woro de nödsakade nederriswa den förra, och åhr 1690. upbyggja sig en ny Kyrckia; ifrån 1650. hafwa inbyggarna uti orubbad ordning nyttiat sin Sacellan; under honom räknas utom Siewi, Ewijärwi, Rautioby, och Kärkisby, 7. gålar därtil ifrån Alawiesca. Kyrckorne hafwa för liung- och wädeld stått ofskadde. Af alla Kyrckorne finnas allenaft 2:ne med torn i ena endan opbygde; de öfriga smerre utan. Inga af dem äro korfs Kyrckior. De flästa sees med tämmeligen wackra målningar ock tækkebilder utzirade. Wid hwarje Kyrcka, finnas endast en Klocka, men Yliwiesca Capells stappel är med 2. Klockor beprydd. Moderkyrckio klockans Inscription är denne,

Enär man hörer mig, för sina öron lümma,

Så skall man achta grant, ther HERRANS Sabbath är,
Man alt lekamligt bör förgiäta, med lust komma

Til Zions bärg, Guds hus, Hans ord då lära ther;
Betänck O Christen vähl, hvad flut, som thärpå följer,

När tu tin öron hårt tiltäppar för mit ljud,
Ty Herren är ju then, som vreden sin ei döljer,

Om tu förgiäter så Hans tempel och Hans Bud,

På andra sidan

Åpkiöpt til Calajoxi moderkyrckia i Österbottn under

der then nu varande Landshöfdingen Högvälb. B.
B. G. M. R. W. v. ESSEN, och Kyrckioh, i samma
församling Ol. CYGNELL på samtliga Allmogens vä-
gnar thesammanstädes af Rådman MATH. KIEMMER,
och Handelsman MATHESIUS.

Omkring brädden.

Gerhard Meijer. Holmiæ anno 1727. Regis fusore.

Ofwan på Klockan.

III. I. XII.

Rundt om Alawieska Klockas peripherie äro följande
Inscriptioner,

På sidorne

Psal. 95: v. 6.

Tulcat, kumarrakam, ja polvillem langetkam, ja
mahan laskekam Herran meidän Luojam eteen.

Alawieskan Cappelin Palveluxen valettu w. 1739,

GERHARD MEIJER.

Öfwerst.

Kunnia olcon Jumalan Korkeudesa.

Inscriptionerne på Klockorne i Yliwieica Capell Kyrckia
äro följande,

Uppå den större Klockan, af 2. Skieppunds wicht.

På ena sidan:

Ylikylän Kirkon kello, valettu Korkiast oppe-
nenen Kirkoherran Herr Mag. OLAVS CYGNELLIN,
ja Cappalaisen Herr JOHANNES WESTZYNIH-
UXEN aicana, oltettu Ylikylän Seuracunnalda, w. 1725.

Uppå Reversen:

Esai 2: 3. Tulcat, astueam ylös Herran vuorelle,
Jacobin Jumalan huoneeseen, että hän opettais meil-
le hänen teitän, ja me vaellaissimme hänen polguillans.

Om-

Omkring bredden: Guten af Styckgiutaren **GERHARD MEIJER** i Stockholm.

Uppå den mindre Klockan, n. 1. Skieppund,
På ena sidan:

Yliviescan Kirkon ja Seuracunnan tarpexi Calajoen Pitäjäsä, on tämä kello, saman Cappelicunnan Asumaiisten maxolla ja Culutuxella toimitetu ja ostettu, silbin olevan Kirkoherran Herr Mag. **JOHANNES SALMENIUXEN**, ja Cappalaisen Herr. **MAGNUS WESTZYNTHIUXEN** aicana, **JOH. FAHLSTEN-ILDÄ** Stockholmissa, **JACOB FALANDERIN** kautta, Raadija Caupamiehen Wanhassa Carlebylä,

Uppå Reversen:

Äänini cuin äckäjätte,
Corvisanne cumajavan,
Waeldacat vaatimata,
Herran hyvän huonehesen,
Opiti että ottaisitte,
Tutkisitta Herran töitä;
Löydäisitte lohduksen,
Surun alla Sielullenne,
Palauxen pahald tiellä,
Tekisitte täydellisen.

Denna sednare Yliviesca Klocka blef i förledit åhr til Capellet hemtad.

Hapajärfwi klockas Inscription har ei kunnat fås; til påskrift uppå denne klockan menar jag, något wist språk, och wackre Finska runor wara tagne, och tillika på andra sidan **KONUNGENS** Namn, då warande Lands-Höfdingens, Kyrckioherdens, Capellans, samt giutarens namn opfatte. **Siewi Capell Klocka** af 1. Skieppund och 13. marckers wicht

är

är upköpt. år 1729. Om kring des peripherie äro följande Inscriptioner,

Denna Klocka är af Församlingens lemmar upköpt år 1729. til Guds Namns ähra och dess Församlings sammankallande, genom Rådman i Gamble Carleby DANIEL AHLA, under Konung **FREDRICH** den Förstas milda Regering; varandes då Landshöfdinge General Major Baron **WILHELM** von **ESSEN**. Stiftets Biskop Doctor **LAURENTIUS TAMMELIN**, Församlingens Kyrckioherde **OLOF CYGNEL**, Capellan vid Församlingen **SIMON ACHRENIUS**. Inga synnerliga märckwärdigheter gittas af Kyrckiones böcker i dagsluften framtes; i Hapajarvi finnes endast antalet och namn på the Personer, som uti thetta lilla Capellgielld voro
 * infödingar, och blefwo i förra ofreden af fienden plågade, pinte, och på tyranniskt sätt dödade; gamla documenter finnas icke heller, förutan förordningar, och de intet särdeles gamle. Quarleswor efter Påfwedömmet har ännu i nylicare tider här funnits; Jungfru Mariæ bild med Frelsfaren på armen i 3. sammanflagne bräder ständande, står än i dag på läckaren; för 60. åhr tillbaka skall denne bild stått inom Choret eller skranckwärcket i Kyrckian, hwarest åtskillige betökt bilden med offer, bugande och nigande; denne stora ähreberygelse skulle ei så hastigt ifrån Calajoki bygder tagit afskied, om icke en wälsinnad fremmande berättat Kyrckioherden deras mycket oläfliga förehafwande, hwarpå han lät flyttia bilden på läckaren, och genom förmaningar, samt strengt efterseende den inritade ofreden afskaffade. Kyrckioskruden är härstädes, som ofweralt i andra Kyrckior; på messhakan af rött sammet bestående sees war Frelsfare på kärssens träd fastnäglad. Inga Förnäma Stands Personers grafwar finnas här; inga grafftenar hwatken

ken med, eller utan inscriptioner. Socknens fordna heder-
 värda Lärare äro näst de endaste, som i desse Gudahus-
 hwila sine trötta ben. Uti Kyrckio böckerne finnes intet
 något särdeles wara antecknat. Följande wittre och beröm-
 de män hafwa alt sedan socknen blef ifrån Salå Pastorat
 år 1525. affkild, beklädt Kyrckioherde fyllan hättstädes ;
 1:o *Ericus Matbia* war den förste ; om honom berättas, at
 ehuru han warit en berömd man, har han dock bekommit en
 ynkelig ändalycht; han skall utgått til dett stället, der floderne
 löpa tillamman, hwareft hans ähörare församlade woro, at
 fånga Siälar; hit förfogade han sig, at utfordra den ho-
 nom med rätta tillfallande tijonde ; desse enär de på långt
 håll sågo honom kommande, skyndade sig hela hopen till
 honom, och på fafeligit lätt afhände honom lifwet. Hela
 floden war then tiden som en siö, emot den nu warande floden,
 som befinnes full med stenhögar; gården wid hwilcken Kyr-
 ckioherden dräptes want aldrig för thenna grymma giärnin-
 gens och stället smitto framgång, utan har folcket nödgats
 flyttia husen tädan. Denna grymma giärningen gjorde, at
 ingen wågade emottaga Pastoratet, hwarföre 2:o en dieken
Gregorius (*) fattes hit til slut, han ägde äfwen force och
 styrcka, at betzla detta ostyriga folcket, gjorde aldrig sin
 fokne resa, om icke manskap, hand kläfwar, och en stor
 hop af arga hundar woro honom följachtige; merckte Kyr-
 ckioherden det ringaste oråd, sleptes hundarne med opäg-
 gande ord, löse ifrån bandet, hwilcka sletto och refwo men-
 niskiorna illa. 3:o *Liungo Thome* en lärd och namnkunnog
 man, har bland andra lystre och för fäderneslandet ni-
 tiske män underskrifwit Upsala mötets beslut; i hans tid
 skall äfwen skattläggningen för sig gått här i socknen,
 4:o *Petrus Michaelis* war en lärd och mycket myndig man.

5:o

(*) Han skrifwes i gamla Kyrckioböckerne hafwa varit Diekne; men
 är kända, at diekne betyder det samma som Diaconus.

5:o *Josephus Mathesius* Probst, en märckelig och i allmenheten mycket giällande man. 6:o *Joseph. Mathesius* den yngre. 7:o *C. Kalling*, Pastor i de stora fattiga åhren 1695, 1696, och 1697. 8:o *Abrab. Falander*, 9:o *Erich Wallenius*, wart allment hällen för en skickelig, grundlärd och berömdet man, och tilförene Reätor i Uhleå. 10. *Pebr Calamnius*, tilförene Capellan i Calajoki. 11. *Ol. Cygnell*. 12. Probst, *Er. Falander*. 13. och nu warande är min K. Fader *Job. Salmenius*, tilförene pastor i Kielfwiö, hwilken 1739. tilträdde detta Pastorat. Så framt icke de mästa gamla handlingar under förra öfreds tiden bortkommit, hade man om detta alt förmodeligen kunnat gifwa bättre uplysning. Nuwarande Sacellanerne äro. 1:o wid moderkyrckian vice Past. *Gab. Calamnius*. 2:o *Magnus Westzynthius* i Yliwiesca, 3. *Abrah. Fortelius* i Siefwi. 4:o *Anders Blåholm* i Hapajärfwi, och 5:o Sockne Adjunkten *Jacob Simelius*, som wid Alawiesca Capell boende är.

§. 4.

Socknen befinnes efter nogaste undersökning innehafwa 3977. Innewänare, här af äro 1901. mans perioner; och de öfrige 2076. Quinkön; man rättar sig häruti efter 1751. åhrs Tabeller, så wida man i hast ei kunnat bekomma de senare åhrige Tabellernes utdrag. I brist af tilförläteliga Kyrckio böcker angående antalet af födda och döda i äldre tider, är man ei i stånd at säja, om och huru mycket innewänarens antal tiltagit; men de sista åhren tyckas öfwertyga öfs derom, at myckenhet af Innewänare årligen förökes, ty endast ifrån 1749. til och med 1751. skönjes i Tabellerna talrikheten, medelst 197. Personer förökt wara, ty afdrager man förstämde åhrs, 3780. tabl, ifrån 1751. åhrs 3877. summa, är öfwerkättet detta, har man åter aktsamma ögon på innewarande åhrs talrikhet, som säkerligen öfwerträffar ett antal af 4000. menniskior, blir det ännu större i anseende

5.

til jämnförelsen med de förriga åhren. Utaf samma Tabeller finnes antalet på födda och döda de senare åhren warit detta

Åhr	Födda	Döda
1749.	172.	65.
1750.	185.	74.
1751.	180.	101.
1752.	209.	118.

Så framt inga besynnerliga, smittosamma ock almänt i swang gående sjukdomar anfärtia inbyggarena, befinnas de friska, muntra och karske. Åtskillige af dem hafwa ernätt en hög ålder, ty många hafwa lefwat öfwer 90. åhr, ja någre hafwa hunnit til 100. åhr och deröfwer. Åhr 1752. in Novembri afled här en bonde, som war född år 1640., hade i sin ungdom warit soldat, följt efter egen berättelse sine Camerater til Jemtland. Efter några åhr kom han tillbaka, och bebodde sitt qwarlemnade skatte hemman. Til wäxten war han späder. Da han fyllt 105. åhr ingick han äktenfkap med en 60. åra piga. Han war mycket kryger, förlustade sig med jagande och fiskerie til sednaste åhren, om sommaren bärgade han in hö, om winttren högg han wed och körde den hem; han fick fågna sig af en beständig god hälfa utan någon sjukdom, ända tils han fyllt 109. åhr, efter den tiden måste han lägga sig på fången, och åtnöt andras skötsel i 3. år, affomnade sålunda på sit 112. fyllda ålders år. Hans mästa spisning war stamp- och barck bröd, surmiölk och saltfisk. Han plågades aldrig af tandwärk, utan enär wid åldrens tiltagande någon tand utan den minsta wärck föll honom ur munnen, växte den andra, som på spåda barnen, straxt i stället; man finner äfwen en berättelse om denna bonden wara införd i Stockholms Påstidningar för år 1753. N. 19.

Wid

Wid lediga stunder har jag sökt göra mig underrättad om sådana gamlas lefnads sätt, men funnit at deras diät gör intet afsteg ifrån andras. I Soknen hålles allmänt Soldater; båtsmän wet man här ei utaf; Krigsbussarne äro delte i 2:ne flockar, somlige lyda under Lohteå, andre under Pyhäjoki Compagnier; hela Soknen utrustar 90. man; utom dem finnas i rullan immatriculerade reserve karlar, i hwar rotta. Hwadän denna Sokn fått sina första Inbyggare är man nu mera, för de fordna tidens mörcker i desse saker ei i stånd at säga. Dock går ännu hos folcket qwar derom följande berättelse: I fordna tider och i hedenhös nästan, ikulle Lapparne haft sina kojor upreste omkring träsken i Socknen, där de ständigt bodt och idkat lyckeligit fiskafänge; efter någon tid hafwa Tawasterne af ortens behageliga läge läckade, kommit hit; (om igenom åtskilliga lyckeliga bardalekar, och andra wapnebrak, eller annars med folcke myckenheten, kan för wisso ei sägas) drifwit Lapparna ut, intagit Soknen, och fatt sig här neder, besynnerligen skulle desse Tawasterne bebodt Calajanjärfwi stränder, och fiskiat der, hwadan de kring Socknen sedermera tordt kringspidas. Eljes märkes emellan inbyggarena uti den öfre delen af Socknen, och nedre, den ikilnaden, at de förra bruka uti tal en mycket diupare Finska, samt åtskillige annors mindre bekante ord, än de sednare.

§. 5.

UTom åtskillige mindre åar och bäckar, förekomma här i synnerhet de förr omnämde floder eller stora åar, Iso och Wäräjoki. Dessa ehuru de gå flera mil up i landet, och äro på somlige ställen tämmeligen breda, så hafwa de dock ingen synnerlig diuplek uti des s strömmar; på somliga ställen kunna de wäl wara til 1, 1. och 2. famnar diupa; men annorstädes mycket grundare; i synnerhet äro

C 2

fors-

forssarne i Socknen ganska stenige och orene, fulle med store stenhögar, grus och sand samlingar; i synnerhet äro forssarna i lillån stenige, orene, och upfylte med allahanda wrak-trän, så at, då wår floden, som här är mycket öfwerflödande för landets låga läge, fätter sig, kan man swärligen med en tom 2. bölnings båt färdas igenom thenne, ja i tårta somrar alsintet; deremot kan man mäst i alle stora forssarne komma fort med en 3. bölings lastad båt, ehuru något swärligen, och nödgas man på någre ställen med båtens dragande och eftersläpande arbeta sig fram. Det är otroligt, hwad möda, beswär och tidspillan, de öfre Socknens Innewånare få här utså, hwilka oftare föranlätas at anställa resor igenom dem. Åmynningen är af swallande bassens tilförda grus, samt forssen af wårflodens medbrakte stenhögar, grus och mull, i åen qwarlemnade pålar, granar, löf, och trän så upfyld at den der näppeligen äger 2. famns watn, och kan man med 12. tunnors dräktiga båtar på de fläste ställen, utan stark hielp och största bemödande ei draga sig fram. At fiskens fria upgång genom thenne så tilstoppade åen ganska mycket hindras, kan hwar öwäldug finna; man har oftast märkt, at Laxen, som dock färdeles ei skyr grundt watn, så snart hon ifrån hafwet til åen kommit, och nalkats desse tränga ställen, wänder sig i hast tillbaka, och har man en liten stund efter, sedt honom i siön hoppa och wisa sig; hwarföre man tror den almänna klagan öfwer den ansenliga fiskeminskningen til en stor del härröra härutaf. Det är sant, at man hwart är på wist fätt är sysselsat med, at ränsa up forssarne; men det är utan all ordning, upsikt, flit och akware, så at forssarne och de af stenhögar, grus och sand upfylta ställen äro gemenligen efter ränsningen ei mera öppna och rena, än de woro förut. Nog tyckas dock en stor del af desse floder genom ränsning kunna göras segelbara för båtar; men på somliga stäl-

ställen, där höga forssar äro, läter blifwa tämmeligen swårt, hälst forssarne ofta falla utföre höga bärg; den höga brinnande forssen Niska worde här den swäraste, dock kunde durkfarten ock på desse ställen hielpas, om wid de brantte forssarne sådanne drag-broar giordes, at winda båtarna up och utföre, som Herr Mag. SAM. CHYDENIUS föreslagit; Allmogen skulle ei wara så owillig, at wid forssrännningen, m. m. underhielpa, hwad den förmädde, när de härom blefwe rätt underwiste, och dertil upmuntrade. Wid åtskillige forssar äro miölqwarnar; dessutom finnas efter Höga Öfwerhetens befallning wissa lägliga ställen til fågqwarnars anläggande utledde; hwilka med tiden töra här byggas, och bringas i bruk. Holmar och Öar ses ibland midt uti floderna, thet i synnerhet, hwarest floderna stryka träskken igenom, gifwandes en behagelig utsikt. Ehuru Soknen til en stor del är genomskuren af floder, åar, bäckar och träsk; så äro dock de mäste af dem ei särdeles fiskrika; tör hända, at den myckenhet af katiskor och andra fiskbragd, hwarmed de allestädes måst täpt igen floderna och strömmarna, äro til en stor del orsaken härtil. Wärfloden öfwerfwemmar ofta landet på de lägre ställen ganska mycket til innewänarens stora skada; affköljer ifrån åkrarna giödnungen, afför gärdes gårdarne, och bottröfwar med sine ofantelige isestycken, mycken jord, med annat mera; Herr Lantmätaten FRISIUS berättar, huru han under sin mätning stadd, förfarit, hwad äfwentyr landet genom hög wattuflod är underkastad, i det han varit åfyna witne, huru några hundrade Sator hö flutit ner efter elfwen, som under bärgningen på wanligit sätt wid wåta är stigit öfwer ängarne; folket hafwa långt in på sommaren måst varit sysselsatte med gärdes gårdarnes uprättande, åker och ängs i ständ fättiande efter flodens starka wälds öfwan. Eljes är watnet i bägge floderne skiärt och klart, samt nytuas af innewänarena til matlagnig. Af

Alawie-

5.

Alawiefka träfk plåga en del af bönderne taga märke til tilkommande wäderlek; träsket är temmeligen grundt, derföre enär isen lagt sig, och mycken snö nedfallit, som trycker den til båtten, samt skarpa wintrar tilstängt för fisken alla fria gångar, löpande til åen, at fiskarna mera uti det grunda watnet ei hafwa några lufthål öfrige, fatter en stor del af dem lifwet til, de nästgräntfande hugga då hål på isen, och få snart öppningen är giord, samka sig fiskarne i myckenhet til waken, då ofta en stor del af dem finnas döde, eller dö snart. folket står då med sina kaffor i handen och opösa fiskarne; alt efter här då finnes en myckenhet af fisk, menar den gemene man dem förkunna dyr tid, få at ju mer eller mindre här då fås af denna fisken, ju längre eller kortare skal den derpå följande dyra tiden blifwa.

§. 6.

PÅ nordwästliga sidan af Socknen stöter stora hafwet eller Bothniska wiken til; wid ämynningen är nu, som fört omtalts, mycket upgrundat; ehuru i fordna och nyli-gare tider tämmeligen store fahrtyg, kunnat derigenom segla, är dock genomfarten nu mera ganska swår, och låter sig på intet sätt göra. Åt Lochteå sidan ligga många obobode holmar och öar, hwilka innewånarena weta nyttia sig til godo; på somliga äro fiskaläger, och fångas här en myckenhet fisk, i somliga år åter mycket litet. På desse holmar finnes en tämmeligen frodig wäxt, hwarföre fähr och kalfwar ifrån andre byar til några mils wäg sohlas hit, at här hållas öfwer sommaren; här finnas här äfwen ymnigt, likaledes allehanda Siöfoglar, som här hafwa sina nästen; Längst til siös är Kallankari; hwarest är en Kyrckia och öfwer 30. fiskiare bodar, och somliga åhr ligga här öfwer 40. båtar att fiska efter strömming. I fordna tider hafwa
folck

folck ifrån Tawastland och Kyro kommit till denne skiärgård, hwilket äfwen deraf kan slutas, att holmarne än i dag efter de här fiskiande, *Kyrån salmi*, och *Hämeben kari* nemnas. Fiskiare lägret, som här utom Kallankari är, skall tilförene stått på en annan holme, men under förra fiendtligheten hafwa en myckenhet så större, som mindre ormar sitt tilhåld ther tagit, att ingen menniskia wägat här widare wistas, hwarföre fiskarena warit nödgade flytta sina bodar derifrån. På hålmarne äro stora skiep fordom bygde, hwilket byggeri för siöns landande, och brist på skog nu mehra studfat. Ämynningen af den i Rautioby sig delande äen, och emellan Rustinkari och Lauma holmar nedflytande, är grunder och oplandad, samt tiänar efter kårt tid till bästa äng, men södra delen af Rahia å är diopare och flyter ut til Rahian Lahti. Socknen förmenes äga 90. smärre, och 10. större insöar, hwilcka gifwa ifrån sig och taga emot många bäckar. Uti somliga insöar ligga wackre och närte holmar, som öka insjöarnes behagelighet; ibland dem är Tewana först, som tyckes wara märckwärdig, icke allenast för sin storwäcks skog, utan ock för then myckenhet ormar, som besynnerligen sig på thenne holma uppehålla: hafwandes efter böndernas berättelse somliga där blifwit sedde stora, som störste och tiockaste takweds stockar med besynnerligt hufwud och öron, så at folcket om sommarren hafwa både fasa och fara, att gifwa sig i skogen på thenne Tewana. Wattnet i de smärre sjoar behåller en uncken och jordachtig smak, botten är i dem gyttiefull och lemnas en black och grumlog färg på wattnet. Prof derpå, at insöar af sig sielfwe upptärckats, och wattnet utrunnit, har man i 2. små insöar Pitkäjärwet kallade, hwilcka sedan blifwit använda til äng, och afkasta nu åhrligen någohö; intet något owanligt har blifwit funnit i dem. Nägre af insjöarna äro tämmeligen fiskrika, uti hwilcka många

ge slags fisk ibland lyckeligen uptagas. Hwad hafs opländningar angår, så skola, efter en 100 åra mans trovärdiga berättelse, Gamle Carleby Stadsboarne seglat öfwer stora stenudden Letto för 90. år sedan med stora 50. 60. och 70. tunnors drächtige lastbåtar; udden ligger ifrån ämynningen $\frac{1}{4}$ mil, och ifrån udden til skogen $\frac{1}{8}$ mil, hwarest höga sandbanckar med tall, björck, hägg och wide bewäxte ikönjas, emellan hwilka höga backar och udden de seglat, men nu befinnes samma ställe oplandat och med saltings gräs bewuxit; sammaledes skola de med desse sina lastbåtar et annat wida streckande, oplandat, och stenuddigt ställe, et stycke ifrån det förra, på samma sida liggande, då kunnat segla öfwer; ofwan för hwilcken udd växer på the där belägna sandbanckar, *willa ärter*; som gifwit innewånarena den tancka, at the kommit dit af något i fordna tider, tå thet warit under watn, förolyckat fahrtyg; men lærer ei annat wara, än *pisum marinum* Linnæi Flor. Svec. 608. En och annan insjö finnes här, som har dubbel botn.

§. 7.

HÄR i Socknen finnas ei färdeles många stora berg: de få här äro, gå i färskilte wäderstreck, och äro måst med tall-myror omgifne; af dessa märckes förnemligast Huhmarmäki, et utaf Socknens störste bärg, ligger ifrån byen i öster; uri hwilket, stora grättor, diupa hål, och underjordiska gångar berättas wara. Louwetwuori, et högt bärg, på en holme liggande, af tall-skog och kiärr omgifwit, är hifskeligen brant, och har ifrån öfwersta spitsen et öfwermåttat stort stycke fallit ned; den nedfalne stenen har utgiordt et stort hål under sig, hwarest björninnor wid sine ungars framfödanne säges ofta hålla til; märckwärdigt är, at innewånarena ifrån långliga tider ei beså sine åkrar, så länge norra sidan

sidan af samma berg, med någon snö skönjes öfvertäckt, men så snart snön smältes, äro de färdige at förätta utfäningen, emedan de för wisso sluta, at då jorden på den sidan blät-
tar sig, skall den wara befriad för tiäla, ty här flyr ei snön för bort, innan andra ställen af solen opwarmde äro; orsaken är, at jorden skymmes af det öfwerliggande bär-
get. Raurawuori är äfwen et stort bärg, här täijas ock, at diupa hål och underjordiska gångar ikola finnas, hwarest bärgsträllen, äfwen som i Huhmarmäki, menas hålla til. I de störste bärgen äro bärggrytor, hwilka efter starkt rägn skönjas med watn opfylte, och behålla watnet länge hos sig.

§. 8.

EN ymnighet af goda kiällor finnes i denna Sockn, äf-
wen gifwas här kiällor belägne på bärg, hwilka hafwa
lika som et oljachtigt watn uti sig. Nu wil man nämna et
och annat om några tynnerliga kiällor. På östra sidan om
Raurioby ligger en kiälla, emot Yliwiesca uppå et bärg
en mil i ödemarcken. Berget är belägit uppå et läg-
länt land, omgifsmit med biörcke skog; warandes bärgets
fängd til 15. å 16. famnar, desz bredd til helften däremot,
samnt högden högst 3. famnar. Negden eller den et litet
stycke ifrån detta bärget warande parcken består af en
widlöftig sandmoo, hwarigenom kiällan har sine många
gångar, och tar sin underliga opstigning med et ständigt
kokande på detta bärg. Widden och bredden af sielfwa
kiällan är som på en stor tunn-eller litet kar botn. Watnet
har intet utlopp, utan kokar på alla breddar jemt, och
pöser upp, just som på en jämkokande kittel, hon tyckes äf-
wen wara om winter tiden warmare än andre watn. Gemena
man har then tro och sägn, at kiällan är allenast för några
wissa bekant, och at de jämwäl ibland haft både stor swärig-
het,

het, som ock äfwentyr wid dess upfinnande. Ordfaken här-
 til fåges wara offerandet, som wid watnets afhämtande
 wärckeligen fordom tilgät. När omsider kiällan igen fun-
 nits, har lökaren warit försedd med en offer penning, som
 bestått af et silfwer styfwer-stycke, då straxt en menniskio skap-
 nad, som et nakot barn, skolat uti watu skiälet, wisat sig,
 och med öppen mun emottagit offer penningen; hwarpå
 watnet sedan blifwit hinderlöst tagit; men ofta skall ock
 händt, at desse offerare med förskräckelse måst fly derifrån,
 afskrämde af fäseliga spöken. Detta skall äfwen händt e-
 nom, litet för sidsta feigden, hwilken war en besynnerlig of-
 frare af detta rum, och ofta på förefagde fätt, derifrån af-
 hämtat detta hälfowatn; sidsta gången han där war, skall
 han så blifwit skrämde af spöken, at han af häftigt löpan-
 de och förskräckelse, fick blodspotning, och därpå en följach-
 tig död. Detta alt har jämwäl en Soldat, som flere gån-
 gor dit warit, om sig sielf berättat. At i kiällan ligger
 mycket godt, och en stor hälfokraft, kan af flere prof
 skiönjas; at förbigå andra rön, har uti de swäraste ögne-
 siukdomar, Herr Com. A. FORTELIUS haft öfvertygeligaste
 bewis, på et sit barn, som uti 8. weckors tid, för sina ögon
 war i en olidelig pina, men straxt wid detta kiällowatnets
 undsäende och brukande, fick i största hast sin syn igen;
 uppå många andra har äfwen detta kraftiga watnet seder-
 mehra wist en besynnerlig wärckan, *Marckula kiällan* har
 sin uprinnelse ifrån et widsträckt stenigt berg, och går ge-
 nom en därwid och omkring liggande sandmoo, brytan-
 des ut i åtskilliga öppningar, och utgör en liten bäck, som
 rinner i Siefwi träsk; och är både denna kiälla, som ock
 en del af den ifrån henne utflytande bäcken aldrig tillfru-
 sen, ehuru starck winter det är. Watnet är som klaraste
 Crysfall, har en amper smak, och när det giutes i et glas,
 besynnerligen i en silfwer bägare, sätter sig på alla sidor
 fult,

falt, som de aldrå wackrafte fkinande pärlor, de största som stora knapnåls knoppar, och ännu större. (*) Annors lemnas efret detta watn en hög fwart materie, hwarmed bönderne fwärta sine walmar och andra tyger (**). En kåstelig hälfo-brun, hwaraf mången rönt stor nytta, skall wara i Hapajärf-wi på et högt ställe belägen.

Många kiällor opftiga ifrån berg, sand och stenbackar. En mineralisk kiälla wid gården Partanen, har undergått et besynnerligt öde, i det kiällan skal mitt om natten med hiskelig jordbäfning flyttat sig på underbart sätt til andra sidan om gården, samt med äfwen så stor jordbäfning inkräckt et stycke åker, genom skurit och utgräf-wit åkerstycket; när jordbäfningen stadnat, begifwer sig det förskräckta folcket at undersökia ordtaken, hafva så til kiällan fört; men röna ei den minsta öfning, utan jorden sammandragen; efter närmare granskning märcka de kiällans underliga flytning, samt huru kiällan på andra si-dan intagit sit rumm. Kiällor med ebb och flod, eller nå-got dylikt, påstå inbyggarena äfwen här gifwas; til bewis derpå nämnes; *Cangasbrun* i Yliwiesca, belägen på en bac-ke, i hwilken watnet ibland förminskas, andra tider för-meras, samt blir grumlogt, när starckt wäder opblåfer; or-faken tros härröra derutaf, at brunswatnets öfre yta, i hänfende til brunnens diuplek, nästan tör fwara emot åens högd och diuphet, och hafwa med den samma nära före-ning, emedan brunnen ei längre befinnes derifrån, än $\frac{1}{2}$ fjer-dedels mil. Wid brunnarnes gräfning har intet owanligt funnits i jorden.

§. 9.

Luftan är här ren och hälfosam: prof derpå kan tagas af folckets sundhet och höga ålder, hwarom förut är

D2

hand-

(*) Om desse kiällor har (**) Cöm. A. Förtelius min synnerlige vän och gynnare lemnat mig underrättelse,

5.

handlat. At wiffa orter i denna Sockn äro mer hällofamma än andra, synes mycket troligt, och har man märckt, huru någon smitto, ohälsa, samt en och annan sjukdom emot wanligheten på någre ställen mer grasserat i sednare åren, besynnerligen har i thet näst förledna, förfarits, at flera hetliga och smittolamma sjukdomar härskat i de byar, som närmare til hafsbandet ligga, än i de andra längre opp. De sjukdomar, hwilka i de sednare åren i synnerhet warit gängle, äro följande: år 1741. grasserade här en starck rödfot, då genom henne de dödas antahl 3. om icke 4. gångor de föddas öfwerträffade; sjukan blef straxt efter miswäxte åren något gängle, men utbrast i synnerhet på omrörde år; hwarutaf härrörde detta ymkeliga tilståndet? om icke til en stor del af den spisning, och elacka mat, som det arma folcket, i brist af annat, nödgades gripa til, at uppehålla lifwet med; det war ömkeligt at se, huru det fattiga folcket af denna sika pinnes; den af kiölden skadda, bortwisnade och råstade faden nyttiades af dem til maat, hwilken enär den i magen nedswälgedes, kunde ei åstadkomma någon hällofam och god näringsfast, utan på pinsamt sätt slet blodet i kroppen lös; långt gangneligare spis och större bistånd tilbrackte barch och mälle brödet desse i trängt ohh beängstat tilstånd warande innewånarena; hwaraf wärckan och påfolgden war hällofam och långt drägligare, än den förra. På 1748. åratal, woro inbyggarena med starck messling bekajade; sjukan träffade in på den hetaste sommartiden, då många af denna fahrfor gingo i thet tyfta. Uppå sidste åren hafwa innewånarena, synnerligen ned wid moderkyckian, af sällamma sjukdomar, håll och styng, hitzig feber eller brännsuka blandat med diarrhoe, anhåftade och ansatte blifwit; märckwärdigt är, huru inbyggarena wid hafsbandet, til och med Yliwiesca och Siewi uti myckenhet dödt, då man i de öfre byarne af Socken utaf sjukan intet särdeles wetat. Folckets mästa mat och dryck

består

består

består i stämp, barck och fädes bröd, salt fisk och surmiölck; undantagande då jagande och fiskerier beqwämli- gen anställas och lyckas, hafwa de läckrare rätter; an- nors fordra de ständigt om mårnar och qwellar kokat mat, så wida deras qwinfolck kunna bättre hinna der- med; men middagarne låta de sig nöja endast med salt mat, och surmiölck, och äska då ei större tilredning. Utaf binnike masken hafwa många Soknens inbyggare blifwit plägade. Här wil man nämna et och annat, som tyckes förtiäna någon upmärksamhet, hwad wäderleken angår. År 1739. inföll om sommaren uti början af Augusti, då den utfädda faden stod frodigast och ömmost, en owanlig kiöld, som otroligt skadde brådden, öfwertäckte jorden med tiöck fräst och snö; träden stodo häraf helt hwite; kiölden påstod i 3. nätter å rad; annors föllo ei löfwen af träden hela den följande wintren, och alla de 4. å rad följande fräst åren. Staxt efter förra flychten har en owanlig het sommare warit, men folcket kan ei wist minnas åratalet; skogselden kom ock därtil, som lade de store och bästa skogar uti aska. År 1749. war en mycket warm sommare, då ock skogs elden gjorde stor skada; hwarföre bönderna kalla denna sommare *palåkeså*. Gammalt folck påstå, at på långliga tider ei fallit mera snö, än år 1749. då den på många ställen legat til 8. qwarters högd. År 1730. war en biskelig hetta om sommaren, då de bästa och tätaste skogar uti de fläste Österbottniska til Norr belagne Soknar blefwo genom skogseld til aska förwand- lade, och kallas denne sommar allment *palåkeså*. Den altför långa våren war 1746 och kallas af bönderne *Pitkäkewat*. Starck åskedunder skal här 1725. och 1726. tildragits; men det owanliga åskedundet timade den 5. Junii 1728, då hela Himmelen af ständigt blöxtan- de stätt i liusan låga, oändelige dunderskatt, brak och gny

5.

gry hörts i luften; folcket kunde ei göra sig något ögnableck fäkne; denne starcka åfkan lemnade icke alle inbyggare ofskadda, ty et fruntimber blef af den ihjäl slagit, och föll knall och fall död i sit hus på gällwet. År 1740 påstod den hifkeliga Andersmäffo stjärmen, som nederkastade skårstenar och tak, skakade husen med sit häftiga anfäll, kullflog de störste och rakaste träden i skogarne; en dylik storm war äfwen 1747. och stormen wid Simonis Judæ tid år 1752. war ei stort sämre. Andreæ dags hifkeliga storm wäder skilde ifrån den ofwan nämnda, weta bönderne almant tala om, men gitta ei säja åratalet. De mycket lindriga och leniga wårarne woro 1739. 1740. 1741. och 1742., hwilka opnemnde äfwen woro fattige år. Den största watufloed, de äldste warit åfyna witten til, har år 1749. tildragit sig; åtskillige små bye broar och miölqwarnar danssade då med floden, wårnet öfwerfwämmade åkrar och ångiar, och tilskyndade innewånarena margfalt stor skada. Owanligt hagel hafwa innewånarena förfarit år 1735. den 11. Junii; då wid middagstiden under starck torn dån en myckenhet fyrkantigt hagel föll, hwaraf en del woro stora som musquet kulor, och en del långt större; det kom ifrån sudwäst och for åt nordost, kullflog både winter-och wår säden därest det framfor, förderfwade til en del hus taken, sönderflog alla fönstren på den sidan, dädan haglet kom. Måsta delen af rågen nödgades man sedan slå ned med lisa, och stacka; kornet reste sig ifrån roten någorlunda, hant ock matas tämmeligen, men hampan syntes icke ens til. Detta Guds Allmachts wärck war förskräckeligt. På wäggarne ses ån i dag teqn efter, huru haglet fallit, sammaledes på takveden. Ångarne, där detta owäder framfor, woro som af boskapen nedtrampade, och löf föllo til en stor myckenhet af träden. När denne skadan skiedde på Sieswi backan, föllo allenast någre droppar i Kyrckbyn, men dånnet

dånet af owädret war i allas öron, samt et skändigt dun-
drande. Kalfwarne, som i början af owädret gingo under
backan, blefwo så illa slagne, at några af dem dödde, någ-
ra hade stort mehn i längan tid (*). Bönderna föregifwa
at det regnat fordom små limachtige blöta maskar, hwilka
en tid rörts, men dött, då solen börjat badda och opwär-
ma dem.

§. 10.

Inga färdeles mineralier har man här ännu blifwit warse;
berget Gunnars, hwilket Herr TUNELD uti sin Geogra-
phiska beskrifning, efter den underrättelse han fått, giör til
Silfwerbärg, befinnes efter wittera mäns omptöfwande bestå
af swafwel kies, och ei anledning gifwas til Silfweralm.
Järn sand finnes här på åtskilliga ställen, och har den i A-
lawiesca blifwit tagen uti ymnighet, så at några gårdar,
då deras Järn hamrar warit i stand, tilwärekat järn deraf;
åfwen berättas järnmalm finnas somligstädes på siöbotten. I
Pidisjärwi upgräfwes en förtreffelig lüs ocker, eller så kal-
lat Kyller färga, denne wackra mulen ligger på et lågt
ställe, är af rödaktig färg, och smälres lätt i watnet; til denna
lusockten flöter et bärg, hwars ena kant öfwerhöljes af den-
na myllan; de dar närmast intil boende nyttia henne til zi-
tar, och bruka öfwerstryka sina kistor med myllan, blandad
med tjärpwater. Til bryn och qwarnstenar pläga somliga
innewånare utwälja de bästa och lämpeligaste stenar ifrån
Forsle stränderne och steniga ställen, hugga och laga desse
til flata och jämne; man far dem til inre wärde och nytta
ibland så gode, som de, hwilka ifrån andra orter hitföras,
och öyrt betalas måste. Tegel slås här til egit behof,
och är wid des tilwärekning intet färdeles at mär-
ka; obränt tegel nyttias mycket i Soknen. Ingen Kalck-
steen,

(*) Detta owäder har Com. Salig. Herr Simon Achrenius kartteligen
anmärkt i sin Almenacke, och Sonen Stud. Herr Henr. Achrenius mig meddelat.

5.

steen, har man ännu blifwit här warfe. Alun finnes nere mot sökanten wid de höge åbackorne. Oppe i Yliwiesca Capell är et ställe Rapackoneswa kallat, som skall wara et fält, ungefärligen af $\frac{1}{2}$ dels mils längd och bredd, samt hafwa den egenkap, at der aldrig wuxit eller växer något gräs, samt äfwen, at den i torra somrar fräter upp en materia, som til alla delar har smak af alun och kan med största nytta brukas wid färgande, det åtskilliga försökt; äfwenledes är därlädes et ställe, hwarest boskapen om sommartiden hopetals stanna, och licka jorden, hwaraf stället kallas *nuolunperä*; denne jordmän, innehållande befynnerlig fältta wid färgande och andre hustrarwellige tilredningar, har ännu ei blifwit försökt.

S. II.

EHuru orten ligger långt til norr, så saknas här dock ei om sommartiden hwarjehanda täcka örter och blommor, hwilka präla med de skönaste färgor. Den som wid samma tid reser genom desse örter, skall tro sig kommit i sielfwa Floræ rike. Mitt ändamål är ei nu at opräkna alla de växter här finnas. Jag wil endast nämna dem, som innewånarena weta använda sig til nytto. De trädslagen, naturen i Socknens sköte nedfatt, äro: rön, hägg, wide, sälg, asp, ahl, björck, wiwang, tall, gran, röda och swarta winbärs-kalfbärs buskar m. m.; af fötenämnde, nyttia nägre Rön til prydnad wid gården; äfwen har jag märckt dem hafwa små wackre callar på hummelgårdarne planterade, endast at låna dem behageligare utlicht. Desutom har man här tilgång på åtskilliga slags bär, som hjortron, hallon, smultron, åkerbär, blåbär, lingon, odon, tranbär, röda och swartta winbär, tågbär, kråkbär och swibär; dock duga desse sidstnämnde ej at ätas. Om nordan wädret och frätnätterne ofta om wären ei skadde de spåde blommorne, kunde

kunde

kunde större ymnighet wäntas; hjortron-blommorne erfarra fram för andra, wädrets skadeliga wärckan: Hjortron och lingon äro näst de endaste, hwilka inbyggarna pläga inslyta. Det äro intet särdeles många växter, som folcket sig här betienar af til läkedom; Linnæa, (flor. Svec. 522.) af Finnarna *Uwans ruobot* kallad, brukas til almänt läkemedel emot hénwärcck, och berättas den wara mycket god därtil, enär de ömma och siuka ställen med samma Linnæa badas och hötas. *Kiellar balls bär*, Fen. *nasian marjat*, skola, jämte det de tjäna til mångfallig läkedom, i synnerhet wara nyttiga at bota rijs hos barnen; äfwen ei oäfne at dämpa swulster. Med rågmöl, fint tuggadt ahlbärcck och litet af tuggadt widebärcck, skall rosan dämpas; om än rosan wunnit högsta insteg, skall dock detta, näst den Högstas hielp, biträda til sjukans fördrifwande; annors göres af widebärcck et läkemedel emot orrbett, som hålles kraftigt, at utdraga och utfuga förgiftet. Med mjölon rijs, (flor. Svec. 339.) Fen. *Sian marja warret*, hela bonde gumorne lame och halte Kreatur, och boskap, som fått lyte, the koka örten bras länge i watn, och höta sedan Creaturet med den kokade örten. Fattigare inbyggjare hafwa warit twungne, i synnerhet då miswext år infallit, at förnöja sin hungroga mage med bärcck och mässe bröd; det senare bakade brödet, har wid knådningen blifwit utblandat med allahanda slags bär; et sådant bröd får då en smak af sött-surt rågbröd, och bekommer des nyttiare ei illa. Strandrågen, (flor. Svec. 106.) hafwa de förlökt bland andre, at använda sig til nytta, men ei kunnat komma til så alment bruk. Uti sidste fattiga åren tilbrachtes här en yckelig lefnad; almogen hade ingen tilgång på näring, och måste efter all penninge utförsel sweltta; födobristen nödgade då innewänarena at söka allahanda löfliga utwägar, hwarigenom de i närwarande tilstånd kunde förhielpa sig; nå-

gon af dem wid närmare omhugfan upfan först den öfwer
 alt på hårdwalls ängarne växande *Bistorta*, *Flor. Svec.* 321.;
 med denna anstältes försök, om icke den beqwämligen kun-
 de nyttias til födo; och sedan man funnit des blommor och
 frö ei smaka så illa, började innewänarena af mindre wil-
 kor uti dessa fattiga år betiäna sig af dem til maat; man
 nyttjade den med största förmån til miöl, som ock i stället
 för ärter; alle, hwilka hade boskap, tilredde af *Bistortan*,
 som malad eller hel war, med miölck, en härlig och wäl-
 smakande rätt; de fattigare kokade denna i watten, och åto
 med ingen osmak den af henne kokade wällingen; jag har
 sielf hört dem berömma den tilredda maten af denna ört,
 och yttra sig, at om de med miswäxt år än blefwo hem-
 fökte, wore denne, en af de aldrabäfte, til hwilken de
 skulle trygga sig; eljes ätes blomman af dem, men ei roten,
 som hon står, enär de äro stadda på ängarne. *Rumex Flor.*
Svec. 295. är äfwen här med fördel brukat til bröd. Kål
 och ärter har almogen utfädde, som utgör mästa winter ko-
 sten. Lingon med rågmöl i hopblandade nyttia somliga til
 wälplägning, då besök af förnämre anställas. Uti dricka
 lägga de ei några örter; somliga, fast så, utkrydda brän-
 winet med *Lilio Convallio Flor. Svec.* 273. och Tall-
 struntar. Utaf *Vides* blommor hafwa wisse Ständs Perso-
 ner börjat tilwärecka bomull, som går någorlunda an och
 ei färdeles misfölyckats; bomullen är anwänt til stopningar.
 Följande örter bruka innewänarena i synnerhet at färga med;
 Säfaxen, då de äro i sin grönska, tagne af qwinfolcken,
 och med alun betade, kokade och rörde flätigt omkring,
 gifwa ullgarn doppat deri en behagelig grön färg. Med
Matarat färgas röt, hwartil roten, men ei Knopparne, är tien-
 lig; den reglan föreskrifwa bonde gummorne wid tagandet,
 at örten med rötterna tidigt bör tagas, ty annots förswa-
 gas rötterne, när de förwäxa, hwaraf de til nyttan besö-
 nas

nas otjänligare. En ört Johannexen ruohot, kallad, (läs ofelbart vara Tanacetum), pläga de färga grönt med, och gifwer örten en behagelig färg; växer i skiaren på holmar, emellan stenmarck. Sten-mossa, Fen. *Kiven tivot* tillkyn- dar inbyggarena en wacker brun färg. *Lycopodium*, Lin. Flor. Swec. 850., optecknas äfwen som et bland deras färga gräs; med denne färgas på det sättet, at watnet med örten en tid bortåt får surna, sedan kokas det furnade wat- net och örten med lout, och sist stappas tyget uti; fär- gen blifwer gul. En del färga swart med slagget af stora slip och wefwe stenar; eller gruset som ligger på botnen, blandat med swart Kärr mylla; desse tjäna dem til mate- rialier uti detta slags färgande. Med blomman af *Hypericum* Flor. Swec. 624. färgas äckta rödt. Af biorcke löf- wen hafwa innewånarena lin gula färg.

§. 12.

ATskillige slags fyrfotade diur uppehålla sig här i Sok- nen, som Elgar, Björnar, Wargar, Renar, Loar, Fil- fras, Räfwar, Mårdar, Siälar, Harar, Uttrar, Hermeli- ner, Ekornar; af desse äro någre mer rara, somliga almän- nare och sees i större mängd. Utaf Foglar kunna nämnas, Gäll, Swanor, Tranor, Tiädrar, Orrar, Rypor, Hierpar, Örnar, Hökar, Änder, Wiggas, Giökar, Rapphönor, Regn- pipare, Wipor, Kärpar, Kråkor, Skrikor, Skogsdufwor, Skator och Traftar; utaf de mindre, Stiglitsar, Rönackor, Hämplingar, Domherrar, Klärkar, Talgoxar, Swalor, Tettingar, Bosnkar, Rödfstertar, med flera, som ei i hastighet kunna upräknas; På Fiskar är intet håller i Soknen brist: Lax, Gläddor, Braxar, Abborar, Fo- rreller, Sijk, Giös, Idar, Harrar, Näijenögen, Älar, Ru- dor, Simpor, Giers och Strömming, fänga innewånarena mer eller mindre, af somlig slags fisk hafwa de allenast fede

5.

någon då och då. Innom Soknens omkrets skola ormar af fiskelig storlek finnas; grodor, ödlar, ormsläar, snokar, och kopparormar ses här äfwen. Af skrid-och yrfå, såsom getingar, wälpar, flugor, brömsar, tårackor, fiärlar, trälländar, watulöpare, gräshoppor, Spinlar, med flere, är i Soknen en myckenhet; binnike-barn-och mete-mäskar skiönjas äfwen här. Innan jag utför inbyggarens närvarande lät, at fånga de nyttigare diur, foglar och fiskar, wil man anmärcka de fordnas elg-gropar. Dessa gropar, såsom minnes märcken efter de fordna inwånare, jag menar Lapparne, ses ännu åtskilliga på uddar och sandhedar. Den berättelse de gamle fådt af sine förfäder, är, at Lapparne uti dem fångat Elgar och Renar. Gropen skola de haft täckt med rijs, och på bägge sidor nedfält stora trän, hwilka såsom en gärdslögård förhindrat dem at slippa fram annorstädes; hwarföre då någon Elg eller Reen, ifrån måfar skulle taga vägen genom desse uddar och Sandhedar, måste den nödwändigt här framfara, och dymedelst föll i gropen, samt blef där fången. Fiskandet förrättas här på wanligt fät med not, nät, tyssior, katisor. Foglarna fångas gemenligen med snaror. Wildiuren utödas mest genon skiutande; däck fås äfwen åtskillige af dem uti warggropar: Räfwar och harar fångas med saxar, wippor och andra giller. Ehuru man winlagt sig, at utrota sådana skadediur, så är dock ännu et anseeligt förråd deraf qwar, och pläga både Wargar och Biörnar understundom göra stor skada på boskapen. Det skulle taga här för mycket rum, at upräkna alla de nyttor, innewånarena göra sig af diurriket; wi wele endast nämna en och annan mindre bekant: folck som af stämma och hårdt lif plägas, betiena sig theremot af torndystrar, sålunda at the taga öfwersta skärpan eller elytra fint stött, gifwa dem så åt patienten i miölek, då den siuke skal derpå komma sig före; samma
medel

medel brukas ock för boskap, som af denna sjukdomen plågas, hwilka straxt efter intagningen skola befrias. Uppå biörnegallan fätter folcket här et stort wärde; det är ock derföre, som biörngallan är här mycket dyr. Med spinlar pläga innewånarena bota folck, som äro af Lienteria anfatte; det sker sålunda; man tager en stor spinnell, innesluter den uti et fingerbår, och täpper braf fast, at den ei måtte slippa ut; omkring fingerbåret bindes tråd och hänges på den wanmäktigas hals; tråden passas så, at spinneln hänger wid magen för bröstet, och lämnas här at hänga et dygn; hwarefter den tages bårt; hwarigenom den sjuke fåges mista sin pina samt then olideliga wärcken, och återwinna sin hälfa. Spinnel-nät brukas annors öfweralt på får och wid skadeliga tillfällen. Vespertilio Svec. Flädermus, berättas wara förträffeligen nyttig för creatur, som hastigt blifwa sjuka, och skal efter intagningen straxt wisa anseelig wärkan. Ormkött brukas mycket till häftiga sjukdomar; i synnerhet berättas skinnen, hwilket ormen om wårarna sig afkläder, wara et kraftigt botemedel för hästar, som af skott angripas. Kiäppar med hwilka de dödat ormar, sättas i kålgårdar, och hålles före, att kålmakarna härigenom fördrifwas. Allas enhälliga berättelse är, att myckenheten af fogel och fisk nu ansenligen astagit mot det den fordom varit: härtill kunna gifwas åtskillige orsaker: en myckenhet af fogel utödas årligen genom skiutande, i synnerhet af folck, som under ynglande tiden i myckenhet söka at utan estertäncka döda modren från ungarna; åfwen genom de allstädes brukade snaror och giljer; äggen bårtagas både af folck, som söka att förnöija sig med någon kistande wälsmak, som ock af wallhundar, rofdir och roffoglar. Samma kan på wiss sätt lämpas til fisker, som nu så astagit, at fiskande näppeligen nu mer lönar mödan, hwilket wederbörande foknemän weta påstå; Åens och träskens upgrundande tör

oseelbart

5.

hafwa bidragit til den öfwerklagade lille minskningen. Uti åtskilliga träsk, hwareft fordom warit en ymnighet af rudor, äro de af glupske giäddor så utödda, at det är sällsynt mera få se någon i dem. Somlige af de närmast hafwet belägne bruka att förtiena något igenom siälefänge, hwilket förrättas af dem sålunda: om wararna bitrida segla 4. a 5. personer ut på hwar båt; enär de blifwa warle något stort isestycke af half mils storleek, segla de dit, draga up båten på isen och rusta sig så til wägs; få de då se någon siäl, begifwa de sig til honom på en färskild thärtil giord skida eller meda, klädde i hwita kalffkins pälsar och gråe myssor på hufwudet; pälsen bör wara hwit att siälen ei må kunna skilja karlen ifrå snön, och myssan grå, at det efterjagade diuret må hålla karlen för en af sit släkte; imedlertid siälen nu hwilar sig på isen, drar karlen sig med en til samma ändamål giord staf med jernspitz uti ändan småningom fram, lutandes sit ena knä mot medan; ju nermare han nalkas diuret, ju större försiktighet bör brukas; karlen ställer sig då och skickar alla rörelserna efter siälens underliga åtbörder, och under thetta småningom drar sig fram, han bör noga och wäl i ackt taga huru siälen runkar hufwudet, och passa runkningen efter siälens; medan siälen då på isen baddar sig i solwärman, förundrar den sig öfwer karlen och intages af stor glädie; menandes twifwelsutan den förwäntade wara en annan siäl, yttrandes sin fågnad med hwarje löijeliga åtbörder och uphöijande sitt underliga liud; karlen har en så kallad skräfta i handen, hwarmed han swarar siälen och nyttiar henne att upwäcka ännu större förundran hos detta diuret; änteligen efter desse anförde lekar wet den i dwalan liggande siälen, medan hon undrar och wäntar sin cammerat, ei ordet af, innan den, genom en kula blifwer jägaren til roof.

S. 13.

INnan man handlar något om åkerbruket, wil jag med få ord nämna jordarterne i Socknen; ned wid liökannten finnes sand med ler til 2. 3. och 4. alnars diuplek; god diup swart mylla blir man ei mångenstäds i Socknen warle, och är den endast hel tun; oppe i Socknen utgör lermyllan på fläste ställen den mästa jordmänen; på gäsjord, klapper och mojord gifwes här ock godt förråd; den öfriga utmarcken består af moar och mosar, hwilka hafwa dels grof sand, dels moo til grund. Enligt den förteckning, som kronobettjänterne under den 28. Julii 1744. uprättat, til följe af Herr Landshöfdingens Grefwe CREUTZES ordres, som grundar sig på den tilförordnade œconomix Commissionis, öfwer Finlands uphielpande, gjorde anmodan, finnes, at i Socknen warit åker til Råg och Korns utfäde 774. tunnor och 8. Cappor tilhopa, hwaraf warit besätt 461. tunnor, 4. Cappor, och 313. tunnor och 4. cappor i träde, af hwilka i trädeliggande någre warit i linda. Hummelgårdar äro här äfwen anlagde, och är med demsa wida kommit, at redan funnits för några år 460. hummelstänger opfatte; detta antal skal i anledning deraf wara oprättat, at *Hans Majestets* bref til Landshöfdingen ankommit, hwaruti blifwit besalt, det alle hummelgårdar och stänger i dem tecknas måtte, och rötter til hela landets nytta allem erbiudas, samt summan på hummelstängerne efter hög befalning til Commerce Collegium insändas. Ehuru de dugeligaste plätzer och bästa sadesbärande marcker til täxmelig myckenhet finnas uptegne til åker, blir man dock på många ställen warle stora stacka salt med buskar, små säg och tulwor bewäxte, hwilka warit fordom de härligaste åkrar, kurnandes man ännu på desse klarligen se särarne och diken; orsaken at desse åkrar kommit i en sådan wanhäfd, har dels och förnämligast härrört af fiendliga tider, hwilka giordt för mycken brist på folck, dels at åkrarne legat för långt borta,

5.

bortta, dels at de tyckt jordmänen hafwa warit swär at opbruka; på somliga ställen har ock warit nödigt, at lägga en del af fädana ställen til äng. Få äro de i Socknen, som hållt i goda år spara få mycken fäd uti sine bodar at det kunde räcka ännu et annat år, deras förråd är gemenligen mot wären ganska ringa; den räknas wara en stor hushållare, hwilken, sedan utlagorne och ränttorne äro utlefwererade, utfädet sparadt, och den samma hållit sig o-blandat bröd, på bästa åren har något i behåll och qwarstad, som fällan skier, utan nödgas merendels få de fattigare, som många af de rikare, synnerligen wid infallande miswäxt, gripa til stamp-och barcke brödet. Åkerbruket kunde til långt större högd bringas, i fall det myckna tiarubränneri något blefwe förminskat, och bonden wandes at heldre bruka wäl sin lilla åkerjord, än at inkrekta mycket, det han ei hinner sköta, derigenom åkren lämnas wanhäfsad, och altsammans handhafwes illa. Til inbyggarenas beröm kan det räknas, at skogsparcker och ställen dem man hållit för aldeles onyttige, och hwilka ei tyckts gifwa hopp om någon förädling, hafwa nu i sednare tider, under namn af skatte hemman, blifwit uptagne, upodlade, och til ständig nytta brachte; så at folck, som suttit härtils i usla kojor, hafwa börjat blifwa de trefnaste landbrukare. Den af *Hans Kongliga Majestet* allernådigst tilstadda hemmans klyfningen har ock mycket bidragit til landbrukets uphielpande. Åkrarnes årliga indelning skier på det sättet, at uti största delen af Socken delar hwar bonde sin åker i 3. delar, nemligen en del är befädd med råg, den andra med korn, och den tredie ligger i träde; när åkren burit råg, giödes den höften eller wintren därpå, befås få följande wår med korn, och höften derpå lämnas den at ligga i träde, hwarefter den åter blir rågfädd; men uti Pidisjärwi by, samt uti en del af Alawiesca, hela Yliwiesca

ylwiesca til och med Siewi by, brukas åkren i 4. delar, då den säges gifwa långt anfenligare indrecht, än efter den wanliga afdelningen uti 3. delar; desse jordbrukare tro sig hafwa i långliga tider af slikt funnit så stor förmodn, at de ei mehra stå at öfwertalas til ändrande af samma inrättning på deras åker. Detta åkrens brukande i 4. delar skier således; $\frac{1}{4}$ dehl är alla åhr betädd med råg, $\frac{1}{4}$ med korn, men $\frac{2}{4}$ eller hälften af hemmanets åkrar ligger alla åhr i träde. kornet sås altså aldrig i rågstubb, som öfweralt annors är brukligt, utan trådes så wähl under kornet, som rågen, hwilket utom des är redan förra åhret under des liggande i träde färdigt giödt. Eljes giödes åkrarne stitigt öfwer alt, och släpas giödningen på åkrarne mäst om hösten; man brukar härtil merendels den giödning, som faller i fägården; ty de äro få, som pläga här samla sopor, tort, rutna stubbar, granris, affal wid gårdarne, och annat affkrap, at öka giödningen med. Samma åker redikar nyttias här i socknen, som annorstädes; Jag känner dock en landtman, hwars åker består af eländig landjord, hwilken med spada plägar wända sin åker, och låter sedan welten efter stitigt harfwande gå öfwer den samma; han niuter ock efter detta åkrens brukande en den härligaste skörd, som kan äskas. Efter plöijandet kiöres med den öfweralt brukeliga harfwen, och de kokor, som på åkrarne med harfwen ei blifwit bråkade, söndras medelst klubbande. På de i träde liggande åkrar inquarteras boskapen om sommar nätterna för giödseln skull, hwarest de hållas til Jacobi dag; man brenner här spånor, gamla stubbar, och annat, som gifwer statck rök, at därigenom fördrifwa mygg från Creaturen: genom detta brännande, och i synnerhet genom den aska, som härmedelst lämnas quar, blifwer åkren ännu mera giödd. Dikandet förrettas gemenligen hwart 3: die åhr; då de förre igenfalne digen utwidgas och diupare gräfwas.

gräfwas. Af råg och korn säde kan ei seijas, hwilket dera slaget bäst trifwes, utan thet förhåller sig efter wäderleken och jordmänen; dock trifwes rågen bättre i tårta år, än kornet. Vexten och mognandet skicka sig efter wäderleken; ju lenare sunnan och östan wäder hugnar åkrarne med behagelig värma, och medelmåttigt regn wattnar matjorden, desto snarare befordras wexten och mognandet, och desto ymnigare skiörd har man at förwentta; twärt om skier, när nordan wädret, eller mycket rågn länge herrskar; enkannerligen nödgas man ärfara, at då wädret ifrån den norra kanten någon tid wahrat, och medbringa sine kalla dunster, ångor och töckn, som äro för de nya skått ofunda och mycket förderfwelige, synnerligen om uppå den starka blåsten, hastigt lugn påföljer, at intet wädret genom löfwen och annan skog förmår fördrifwa dunsterne, utan luften genom dessa ångor blir för kall, de späda skått då förbrennas och bårtfrysas, hwars påfölgd är en usel skiörd. Utfäningen om wären plår förrettas in Medio Maij; sidst förledne fommar såddes kornet den 21. Maij, och sägs brodden efter 10. dagars förlopp mycket wacker framkomma; jordmän war sandig, luften fuchtig, och något warm. Den späda brådden skadas sålunda understundom af kiölden; ja man har af erfarenhet ofta inhemtat, at säden på åkrarna blifwit bårtfusen, då den stått i sin härligaste wäxt, och innan den hunnit mogna, då den växande säden om morgonen warit af en starck rimfrost, likasom med tiock snö öfwerdragen. Sumpar, dyar, sanc-ka och skadeliga ställen, hwilka allestädes til åkrarne stöta och dem omgifwa, äro i synnerhet de samma, som med sina sädes-frätande, kalla och förgiftiga ångor, de späda skått angripa, och allestädes förderfwa åkerwäxten; går man ut om afnarne på de skönaste och härligaste åkrar, som med de ömkeligaste och grödans fiendtligaste ställen lig-
ga i

ga i granskap, skönjes klarligen, enkannerligen om någon bläst dagen förut påståt, huru desse af de sumpige stäl- lens kalla opgångne dunster, lik som af rök, omgifne äro, hwilka för deras kiöld näppeligen en menniskia, mindre de spåda skått fördraga kan; så länge man ei är mera om- tencker på desse myrors, kärns och wåta ställens utdi- kande, astappande och uptorckande gör man sig fåfengt hopp om en ymnig och härlig åhrs gröda och sådes wäxt; huru lät kunde icke desse onyttige ställen förbättras, uptor- kas och hielpas genom utfalls och andra twär-diken? åkrarna ligga på de fläste ställen wid och på åbackorne (jag un- dantager några enstakade små byars åkerjord), de fläste bak åkrarne liggande sumpiga ställen ses klarligen wara högre, än åarne; kunde altså watuledningen igenom å- krarne bequämligen göras, synnerligen ther, hwarest wat- net bak åkrarne lielf lokt sig gångar och rennilar; i de öfri- ga aflägsne byar äro åar löpande til floderne, til hwilka wattenet från de sancke ställen kunde ledas, och diken samt watugångar så brede och diupe man fåge nödiga, be- quämligen göras. Huru härigenom både åker och äng otro- ligt skulle förbättras, är lätt at finna. De sådes arter, som här af almogen plägar fås, äro råg och korn; hwete fås af någon enda stånds Person. Roswor fås allmänt i myckenhet af almogen. Huswud- och rotkål plantera mäst alle ståndspersoner, och en del af almogen. En stor del plägar utlå något lin och hampfrö, men ei med någon särdeles fördel; det räcker näppeligen til husbehof. Stånds Personerne hafwa små krydgålar, deri de få och plantera de allmennaste kiöks-krydder, som sallat, Persilia, me- rams, kyndel, morötter, palsternackor, röbet-frön m. m.; kryddgålen giödes med bönseträck af åtskilliga, och det med fördel. En och annan bonde har börjat med tobacks planteringar, dock ei ännu gått längre, än endast til egit husbehof.

5.

§ 14.
ANgar gifwas i denna Socknen af allehanda slag, bättre och sämre; de mästa äro dock sancka, fura, och måslupna. Uti den öfra delen af Socknen i synnerhet i Pidisjärwi, Yliwiesca, Alawiesca och Ewijärwi öfwertreffa ängarna mycket i godhet dem, som finnas i den nedre delen. De ned i socknen boende, som lida brist på nödigt höbord, måste gemenligen hwart år leja sig wissa ängs stycken af öfwerboerne, och förskylla demderföre. På måslupna eller sancka och onyttiga ängars förbättrande har ingen ännu med så synnerlig flit warit omtänckt, dock är klart, at de, om förstånd och flit parades, kunna göras både mera bärande, och af utwaldare höslag. Men som Herr Cand. *Calamnius* redan förut, innan jag hunnit genom trycket utgifwa denna beskrifning, afhandlat det förnämliga, hwad ängskiötseln angår, uti sina kärta anmärckningar wid hushålningen i Calajoki Sockn, och det dessutan är omtalt af Herr *Mag. Pazelius* uti dess anmärckningar om åker och äng skiötseln i Österbotn, så håller jag ei för nödigt, at å nyo uprepa det samma.

§ 15

UTi afhandlingen om boskaps skiötseln, som äfwen här i socknen med tämmelig flit af innewånarena idkas, och hwarigenom de banat wägen at förskaffa sig sina utskylder, behöwer jag ei wara widlöftig, emedan samma min Landsman handlat derom. Innewånarena hafwa här af så mycket, som deras knappa ängar, och långa wintrar på denna ort kunna tillåta. Efter Finska Commissions gjorda anmodan uprättades en opteckning åhr 1744. öfwer kreaturen, då i socknen befunnos 1774. mjölkande koor, 437. hästar; man skulle tro, at antalet af desse Creatur sedan den tiden blifwit, förökt, fast tämmeligen mycket deraf til de Handlande ärli-

gen

gen aflåtits. När sommaren är mycket torr eller höanden mycket våt, eller wintrarna mycket långa, kommer boskapen i socknen at lida ganska mycket; man nödgas då ofta af medlidande slå dem för hufwudet, sedan de blifwit så utmagrade, at näppeligen annat, än skin och ben är quar; man söker dock förut draga dem fram, huru man kan; åhr 1749. war stor brist på foder; den ena kunde då intet hielppa den andra. I städer käftade ett hand halm 12. dal. på landet ei stort mindre; här i socknen halp man sig fram med rönn-och aspiskaf, samt granris i 6, 7, a 8. weckors tid, och märcktes ei, at boskapen deraf sohr färdeles illa.

Fåår pläga ibland nog här dö: orfaken dertil läres bland annat förmodeligen wara följande: de hållas hela höften, wintern och wären igenom uti små och tränga kättrar, i starck värma, utan någon fri och ren luft; ei under då, om så ömtoliga Creatur icke hårda ut, at hela den långa tiden fördraga en så warm och inflängd luft; när härtill lägges groft och ufelt foder, och den ofta mot wärrarne timade stora bristen på det samma, så blir saken än klarare; af nyssnämnde foder brist nödgas bonden släppa ut fåren så snart marcken blir bar, at de kunna hafwa något at skafwa på henne; fåren se då ut som bentangel, komma från et täpt och warmt hus, som från en badstuga, uti en ofta mycket kall däfwig och töcknig luft; de kunna då nästan ogjörligen stå emot, utan måste sätta lifwet til; aldränst kan man wänta, at de späda lamb skola kunna o-skadda gå igenom en så, för sähr i synnerhet, skadelig luft: det sem, som af snö och den långa wintern blifwit lämnadt på gräset, och marcken, och det fåren då för hunger skull nödgas tilgripa, kan snart allena wara i stånd, at afhända dem lifwet.

§. 16. **J**acht och diurfänge är än i dag hos innewanarena öfelig, och finnas i socknen flincke och duchtige skyttar och skogsmän. Men som diurens antahl icke är färdeles stort ty wargar komma och fara, så förtiena de icke synnerligen mycket härigenom.

§. 17.

Fiskerierne idkas i socknen med något mehra alfware. Almogens närings sätt wid sockanten är til en stor del fiske med not, nät, stödiande och miärdor, hwarest fångas fiellfisk, som Lax, gieddor, abbor, sik, simpor och giers höft- och wår- tid til husbehof; men fällan til salu. Laxen fångas sommartid med nät och ryfior i elfwen, men ei til färdeles värde och myckenhet, neijon ögon fångas med miärdor, af hwilka någon affättning kan göras til borgerfkapet. Strömming fångas af de wid sockanten boende, hwilka deraf kunna få ei allenast få mycket de sielfwe til egit behof bruka, utan ock at aflåta något til upsockneboarne. Sijk fiskas uti Sokenns nedre del på detta sätt: Allmogen plägar om höstarne bygga i elfwen giller eller så kallade pator af granris, inrättade sålunda, at et eller 2. par starcka pålar af 3. alnars längd och 3. a 4 tums tiocklek i stora ändan, nederslås i elfwen på strömmiga ställen, 4. eller 5. alnar emellan paret, emellan hwilka pålar stora och små löf-och granruskär fenckas och fetas, at the äro mycket täta och mäkt hålla wattu, och sedan fastbindas dessa pålar och the mellan liggande träden med vidielenckar; 2. sådana pator af ungefär 6. eller 7. alnars längd, satta något snedt öfwer åan emot forssen, ligga mot hwarandra på det sättet, at wid den ändan, som af patan wetter nedåt, och utför strömmen, är emellan bägge patorna eller dammarne en öppning af 3. alnar; men den ändan

ändan, som är up åt eller emot forssen, har utwidgats til 9, 10. a 11 alnar. Uti nedre och smalare öppningen, som omrört är, håller bonden nattetid hafwen, fästad på en båge af 7. a 8 alnars widd, och 5. a 6. alnars diuplek; i botten af denna haf är fästas 3. starka tråder af 7. a 8. alnars längd, hwilka haf hållaren, som sitter uti båten, fäster om sin hals, på dett han desto bättre kan känna, när någon fisk faller sig uti hafwen. Sijken brukar emellan Matts - och Michels mässo tiden ibland stiga up här i elfwen, och ibland sleppa sig neder för forssen och strida strömmen, då de nu omordade hafwor til deras fångande brukas. Märckeligt är i socknen med Laxen, hwilken då han börjar med hoppande wisa sig, går ei gerna mehtra på nätet, utan undflyr det samma efter yttersta förmågo, och det som merckeligast är, så fångas i Calajoki Lax, då man i Lochteå ei wet derutaf; men så snart Laxfånget i socknen med näten afstadnat, börja Lochteå boarne få Lax; någre få, hwilka lupit up i åen, och lika som dereft tagit sin boning, kunna underfundom med twång och skrämlleblifwa uti näten ingiärdade, men fås dock salunda mycket-fällan. Thet plär gemenligen skie, at så snart Laxen börjar håppa i Calajoki åen, förkunnar han Calajoki boarne, at nu taga upp sina nät, och förwara dem til et annat åhr, deremot forsäkrar han likasom Lochteo boarne om sin ankomst til dem, eller ock om et lyckeligt Laxfänge; dock om owanlig och mycket stark storm drifwer honom i Calajoki boarnes nät, är dett en annan sak. När Laxen wistas något länge i åen, blifwer den swart under buken, spräckloger uppå ryggen - och swart om hufwudet. Fiska, fånget forminskas arligen, som i de förra §:ne redan anmerckt är.

§. 18

För några år tillbaka bygdes här i socknen nästan arligen

5.

ligen åtskilliga skepp, hwarigenom inwånarena förtient
 wacker: de största skepp här bygda hafwa warit 21. fot
 til kiölen, och inemot 1500. tunnor drächtige, skieppen
 äro på de Handlandes bekostnad i Gamle Carleby upbyg-
 de, hwilka brukat dem anten sielfwa, eller förfält til köp-
 män i Stockholm. Men nu har detta skiepsbygeri i den-
 na sockn aldeles afstannat, hwilket skedd dels genom åens
 oplandande, emedan inga fartyg nu mehra kunna flyta ned
 ifrån byggnads stellet ut til hafvet; dels genom skogens an-
 senliga förminskning. Med de Handlandes husbyggnader
 på Lastagie platzen Sandaniemi, hafwa de nedre i socknen
 boende i dessa tider warit sysselsatta. Större och mindre
 båtar förfärdigas ännu af inwånarena, som aflåta dem til
 hwarje behöfwande, och taga i betalning anten rent mynt,
 eller fisk, eller ock annat de tarfwa. De Handlande i
 G:l Carleby hafwa nyligen wunnit privilegium af Commer-
 cie Collegio, at anlägga en beckpanna til sin och almogens
 fromma på det stellet, der skeppen fordom bygdes.

§. 19.

Sockne männen weta nyttia sin upodlade mark och sko-
 gens rika afkomster til sin och almän fromma. Landt-
 man idkar handel, enkannerligen med Stadsboerna i G:l,
 Carleby, emedan samma Handlande genom skiepsbyggeri
 härstädes gjort sig med Landtman mera bekante; några få
 handla med Brahestads inwånare. De fläste Bönder hafwa
 wissa Bårgare, til hwilka the stendigt föra sina wahror;
 Bårgaren deremot är hel willig, at bispringa bonden med
 penningar wid dess Crono utlagors betalning; dessutom
 lemnar han bonden åtskilliga wahror förut på räckning.
 Men bonden winner ock minst härigenom; ty han blir på
 detta sätt förplichtad, at föra alla sina waror endast til
 sin borgare, och och ei til den, som skulle gifwa honom
 bästa

bästa price derföre; borgarens maxime är derföre gemen-
 ligen, at få begå, det bonden altid för någon skuld häf-
 tar hos honom, ty derigenom lägges lika som betfel och grim-
 ma på bonden, som, tör hända, får wara nögd, at låta bor-
 garen sielf fätta price på sine egne, jag menar bondens wah-
 ror. De Handlande bruka ofta, utom de ordenteliga marck-
 nads tiderne, at wåga en resa til bonden och biwista Cro-
 no upbörd; bonden åter förplichtar sig deremot, at ned-
 läpa al sin wara til öfwerenskommelse platsen, och afläm-
 nar til större säkerhet sticket, i hwilka des bomärcken och
 antalen på tunnorna läsas. Marcknad hålles i socknen tren-
 ne gångor om året; första gången anställes Liquidation om
 wintren Matsmåsto tiden; andra gången sker Lars mäs-
 to tiden smör handelen; och sidsta marcknan står Michele
 måsto tiden, då i synnerhet boskaps handeln drifwes. E-
 när tiäran införslas, och jämnknings dagarna utfatte äro,
 jämföres, om Handelsman eller bonden kommer at afläm-
 na Pengar eller gods nästinstundande år. Liquidations ter-
 minerne böra de Handlande några weckor förut meddela
 bönderna, at de sig på platsen i tid måga kunna infinna.
 Ehuru de Handlande få stämning, som marcknads tiderne re-
 sa til dem, fara dock somlige af bönderne med något gode
 til staden, at sielfwe afhämta tobak, salt, järn, stål,
 mässings tråd, krut, och andra i hushållet tarfweliga styc-
 ken. Ofta inställa sig andre stadsboar, at göra hwarandre
 förfång, och stegra priset til böndernas fördel. Efter tull-
 listornes innehåll har sidsta sommare blifwit utskleppade til
 Stockholm ifrån Lastage platsen i Calajoki 5600. tunnor
 tiära, 500. lisp. smör, 100. famnar ved och 15. decker kalf-
 tkin. Man skulle härat wela taga anledning at tro, det
 igenom denna tiärens myckenhet på et år skogarna uti den-
 na sockn lidit en ganska stor anstöt, men här merckes, at
 all denna myckna tiära ei til alla delar torde innom sock-
 nen

5.

nen wara tilwärdad, utan hafwa äfwen, som säges, de närmast boende Tawaste bönder nedforslat någon tiära til denna bequämlige Lastage plaz, eller ock föruttrat sin tiära åt somlige af Calajoki boar, som den sedan nedfört. Man är förfäkrad derom, at hwar boskaps marcknad några hundrade Creatur blifwa här upkiöpte af de handlande ofta för Contante pengar; ty boskap drifwes hit ned äfwen ifrån Tawasteland. Tiäran har Landtman haft ricktigt betalt med 9. à 10. dalder Tunnan denna tiden; för imöret har han bekommit 7. a 8. dalder, pundet; en samn stor käftwed har käftat 3. à 4. dalder. Förr woro inbyggarena intet synnerligen wane at bry sig om något wäfwande; men nu hafwa quinfolcken börjat med alfware äfwen winlägga sig om denna nyttiga hushållsgren. I stället de förr på gränslät varit begifne, uphandlat dyre Cattuner, flanel, och kläde til högtids drächt för sig och manfolcken, hafwa de nu sielfwe, af besynnerlig nit för sit bästa, begynt at wäfwawalmar, flaneltyg och allehanda lärfter, hwilka med de Handlande til Stockholm öfwerkskickas at undergå derstädes färgande, tryckning, pressande, och öfwerkskiärning, m. m. At här befrämja en almennare rörelse, tages näppligen kraftigare medel, än om floderna giordes segelbara; det wore en otrolig nytta, som inbyggarena härigenom tilfölle; ty den möda, tid Spillan och stora swärigheter, som Landtman nu wid sina warors nedsläpande, i synnerhet sommartid, är underkastad, kan swärligen uttrykas.

§. 20.

CALAJOKI socken har intet stendigt varit kronan behållen; ty på then tiden, som Drottning *CHRISTINA* anten af konungslig frikäftighet, eller för besynnerliga i Ty, fka kriget bewissta tjänster och mannamod, mäst alla Österbotniska sochnar förlänte åt åtskillige Rikens högt betrodde-

betrodde Män och Råd, bland hwilka Herr Baron *Schering Rosenbane* för sine både in och utrikes, Kong och Cronan bewiste trogne tienster, fick Calajoki Sockn i förläning; (hwarom högädle Professoren Herr ALGOT SCARIN gunstigt tackts lemna mig underrettelse); til hwilcken ~~och~~ *både* utlagor, efter förra vanligheten utgiordes tills almänna ~~och~~ Reduction åhr 1674 skiedde, som Herr Kyrkioherden Mag. *Matthesius* i sin Disputation *de Ostrobotnia* p. 6. från Secret: *Paimschöld* berättar. Om denna Baron haft sin Herregård i Socknen, vet man för visso ei säga; nu för-tiden finnas här inga Herregårdar och Adelsgoods; ei heller äro många boställen i socknen; Lieutnantens boställe wid Pyhäjoki Compagnie ligger wid moderkyrckian, Fendrikens wid Lochteå i Siewi; Fält wäbelns och Förarens under Pyhäjoki Compagnie lydandes, samt Rustmästarens wid Lochteå, äro de endaste boställen i hela socknen.

§. 21.

Haubånsari, Sweti. Haubås holme, och *Haubån niemi* swet hwilo udd, äro twenne ställen wid storå elfwen emellan Pidisjärwi träsk och Padingi hemman, nära til hwarannan belagne. De äro märckwardige för följande roliga sägen. Det skulle nemligen i Påfwedömmets tid uti Witafari sockn och Tawastland bodt en Jätte wid namn *Haubå*; denne ärnande til Gudstjänsten i Salå kyrckia i Österbotn, som då warit den endaste emellan Paldamo och Pederföre, skal omen Påsk mårگون begifwit sig ifrån sitt hemwist på skidor uppå währskaran. Den första ryckningen skall då warit ifrån besagde Hans hemwist til denna holma och udd, där han då en stund pustat och hwilat sig, lemnandes således udden namn af Huokumaniemi. Ut den andra ryckningen skal han därpå skutit fram til besagde Salå kyrckia, hinnande ännu fram til Gudstjänsten. Fäländes sålunda på en mårگون

en mårjon-stund en wäg af mehr, än 20. mihl, fast man än räknar det efter genaste kosan. Inga runstenar äro i socknen fundne. Tre och $\frac{1}{2}$ mihl, som det af gemene man recknas, ifrån Sievi Capell, på Reijjärswi mogen har naturen arlagt wallar af sandjord til wacker högd, liknandes noga, som der warit nedlagt arbete til denna Platzens försvar, hwaraf en del bönder blifwit styrckte, at tro sagan om *Jochum von Doi* med sin dotter *Ingebår*, och *Morolf* ifrån Lesti i Lochteå, som med härsmacht bårttog denne *Ingebör*; berättelsen är nästan af samma beskaffenhet, som sagan om Hifis slått. Vid wägen, som löper åt Tawastland, finnes en Skantz och wärjewallar fordom år 1565. opbygde emot fiendens swära infall. Tiden war den, då Finnarne af stor räddhoga för Ryssen, men Ryssen än af långt större fruchtan för Finnarne intagne woro, och funnos dock i begrepp at fienttligen antasta hwarandre och börja blodige wapne wäxlingar. Skantzen har warit med 2:ne portar inrettad; storleken är, at en tämmeligen widstreckt gård ricktigt äger sitt fulkomliga inrymme deri; af skantzens något skapeliga quarleswor, kan ei widare til des inretning slutas; icke heller kan tilreckeligt begrepp om wallarne inhemtas, emedan de i jorden mäst befinnas fänckte; det märckes endast, at en wacker ordning wid wallarnes opprettande är i acht tagen. Quarleswor efter gamla Slätt och städer sees inga; man har icke heller i närwarande tider synnerligen gamla grafställen blifwit warfe. Stenhögar ifrån urminnes tider hopkastade sees på somliga ställen; men af upresta gamla stenar, är stenen emellan Tawastland och Socknen den endaste. Up åt söfstranden, et litet stycke ifrån hafwet, har man märckt ett skiepswrak, ifrån hwilket för många ähr tillbaka, nästboende uthuggic spikarne.

HWad märckwärdigt eljes på denna orten fordom timat, kan swärliga utredas, sedan här icke gifwas några säkra gamla documenter; emedan de alla äro genom så många oblida omskipten och krig förkomne. Konung *GU- STAF ADOLPH* glorwärdigst i äminnelse, förtäljes hafwa hwilat öfwer natten på Mandila gård, som då warit kyrckioherdens hemwist; Högstbemälte konung skal då warit stadd på refan til Liffand eller Ingermanland, och då fär- dats igenom socknen. Anno 1752. den 21. Julii hugnade Wår nu warande Allernädigste *KONUNG* socknens inwånare til allas outsejliga glädie, med sin högst efterlängtrade närwa- relse. Gamla Fältslachtingar äro inga färdeles märckwä- diga; för förra feigden skola inwånarena med Ryssen på en holme, midt uti et diupt kärr belägen, wågat en slacht- ning, hwarest de tappert gjort motstånd; der drabbningen stätt med det Ryfka kringstrykande ströfware partie har man efter sägen uti et träd kunnat se märcket, hwa- rest en kula genomfarit. Wid skeppelser hafwa hos innewånarena warit nog öfliga, och hafwa äfwen i nyiligare tider gått hos en och annan i swang; men dock nu mehra blifwit genom Presternas flit och ar- betsamhet, til största delen utrotade. Sådan wid skeppelse brukade fordom inwånarena, enär de skutit någon biörn; de fylte då biörne skallan med öhl, ophengde den samma i trån på någon quist, och under hela tiden skallan der hengde, samt någon droppa dricka igenom de små lämna- de hålen neddrypte, höllio de sig lustige, bugande sig för biörnehufwudet, eller tiltalande det samma. Plägseden at med siungande behedra det ifrå kräppen affkurna biörn- huf- wudet, och sedan med stor process och pomp begräf- wa, är äfwen igenom Presternas bemödanda aslagt. Quar- lesworne af hedendomen och Påfwedömmet hafwa och nu tagit

5.

tagit önnkeligit slut. Anno. 1735. märcktes i Calajoki en tämmeligen stor och häftig jordbäfning. På et tämmeligen högt bärg, är en stor grätta med en stor flat sten utan före, hwaruti, efter gemena mans sägen, et bärgsträll skall hafwa sit tilhåld, hwilket ibland, fast mycket fallan, wisar sig, och föregifwes hafwa sina gångar och stegar, som skola wara tämmeligen nötra. Åtskilliga enfalliga bönder, som ägt sina snarwägar på samma tract, hafwa på detta bergsträllets förmenta stigar uprest en sten rössia, och deruppå sat et kors, då de sedan inbillat sig, at trället blifwit derigenom twungit, at öfwer gifwa denna stig, och et stycke på bägge sidor af detta upresta kors göra sig en ny wäg. Efter deras tro skal ock detta bärgsträll hafwa sin egen not, likaledes sine wisse hus-kreatur; samma berettas om Huhmarmäki, et bärg af de högsta i hela landet, at i det samma fordom gifwits, och än gifwas bärgsträll. Annors hafwa inbyggarena oendeliga berettelser om träll, som förmå skada och afhända enom lif och egendom.

§. 23.

Til slut wil man med få ord nämna något om inwäna-
narenas oblidare öden, af hwilka de tryckte warit, och huru de måst utstå många ömkanswärda anstötter. Vid slutet af förra hundra de talet blefwo de hårdt plågade af hunger, då ganska många wordo derigenom författe i dödsens mörcka boningar. År 1710. dödde här åtskilliga af pesten. Vid början af sidsta sientligheten blefwo inwäna-
rena här åter hemfökte med hunger och dyr tid, at deras jämmer war ganska stor, och sedan alla penningar förmaat til Tawastland och annorstädes utgät, och hela socknen äfwen på koppar och de förnemska kärill war blotad, besunno de sig nödgade, at hos Cronan anhålla om 70. tunnors län af spanmål; på thet inbyggarena i denna ängsliga
och

och sjukliga tiden nogon bättre beta, än den wanliga, hade at förnöija sine hungroga magor med: men tilståndet war då här, för fiendens annalckande, fädant, at ei mehra, än 17. tunnor, 2. Cappor kunde härtil lämnas. En kyndig granne har flere resor, sedan socknen på pengar utblottad warit, på et oerhört sätt wägat och fökt, at skaffa sig silfwer och koppar af dessas tårar och blod; de måste under förra ofreden utstå mängen smärtefull dag och englig lefnad, många singo då undergå blodig martering; många erfara en mehr än grym fiende hand, som gjorde af socknen en usel härjedal. De hafwa fått göra många omkästningar igenom fiendens förwällande; deras kyrckor äro i förra ofreds tiden til alla sina prydnader röfwade, genom nederrifning och plundring bortskiemde, kläckorna bärttagne, all deras egendom afförd, hemwiststen i grund förstörde, så at deras boning under den fiendeliga tiden i skarpaste wintrarne ofta warit med wildiuren under trän och buskar i skogen, och deras plägor genom hwarje fiendens föröfwade wäldsamheter förökte. Uti sednare tider hafwa de ock fått kiennas wid hwarjehanda wederswärdigheter och swära anstöter; Ho skulle tro? at blotta boskaps pesten innom 11. års förlop, nemligen ifrån 1733. til och med 1744. här i socknen nedlagt et antahl af 899. hästar, 280. föhl, 190. oxar, 978. koor, 650. unga nöt, 958. kalfwar, 4191. fähr, 82. swin, in alles 8228. Creatur, hwilket dock i sielfwa wäcket besrnes wara skedd. Glupske wildiur hafwa ifrån 1730. til och med 1744. här dödat 252. hästar, 60. föhl, 46. oxar, 172. koor, 126. ung nöt, 180. kalfwar, 547. fähr, 24. swin, tilhopa 1407. kreatur; af hwilka alla socknen innom en så ganska kort tid kommit i mistning. Flere socknens öden kunde man anse, men går, at undfly widlöftighet, det förbi. Den Högste låte ois länge få niuta den lifswa och oskattbara

5:

bara freden, wälgigne årswäxten och jordens gröda, af-
wärlje allehanda smittosamma sjukdomar och farliga anstöt-
ter, få hoppas man, at inwånarena här skola inkom-
kort tid genom wår hulda Öfwerhets ömna och wi-
sa anstalter komma til all sielfönskelig trefnad och
wälmågo.

A G Å

Til Herr Auctoren

MIn Bror, som lärdom är ditt skepp, och dygden wäder,
få skall du hinna snart til ärans goda hamn,
der Dygdens Systrars hoop til dig i skeppet träder,
och tager tig i famn.

Wälkommen! säija de, din ankomst alla fågnar,
din resas fortgång, med den mycket goda winn,
som drifwit har ditt skepp: du hunnit dit dig ägnar;
i denna hamnen in.

Här skall ett ständigt lugn ditt skepp och gods befreda,
nu får du lasta ut med nöije wahren din:

Här will man dig ett rum til ständig boning redz,
Lef säll! wälkommen in!

HENRIC ACHRENIUS.